

# Regional satsning för lokala **cannabisförebyggande insatser**

– Rapportsamling från en FoU-cirkel om  
förebyggande arbete mot cannabisanvändning



Länstyrelsen  
Västra Götaland



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET



GÖTEBORGS  
REGIONEN



**Rapportnummer 2021:04**

ISSN: 1403-168X

Den här kunskapsöversikten kan laddas ner från Länsstyrelsens webbplats: [www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/tjanster/publikationer](http://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/tjanster/publikationer)

Citera gärna den här texten, men glöm inte att uppge källan. Figurer och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovspersonernas tillstånd att använda dem.

**Layout:** Helena Amundsson, Göteborgsregionen

**Tryck:** Lenanders Grafiska AB, Kalmar 2021

# Förord

Drogvaneundersökningar visar att färre ungdomar röker och dricker alkohol. När det gäller narkotika ser man inte samma tendenser utan siffrorna ligger kvar på ungefär samma nivå som tidigare. Drogvaneundersökningarna visar även att ungdomars attityd till cannabis har förändrats. Nu för tiden tror färre att det är farligt att använda den drogen.

Världshälsoorganisationen (WHO, 2016) har sammanställt forskning i rapporten *The health and social effects of nonmedical cannabis use*, som under 2019 översattes till svenska: *Hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis* (Renström, 2019. Utgiven av Länsstyrelsen Västra Götaland, rapport 2019:44, och CERA vid Göteborgs universitet.) Många är överens om att information och kunskap som är baserad på sådana rapporter behöver komma till användning i praktiken.

I Västra Götaland tog Länsstyrelsen initiativ till en regional satsning för att underlätta den här kopplingen mellan forskning och praktik. Därför tog vi initiativ till att genomföra en FoU-cirkel med fokus på cannabis. Det är en regional satsning för att höja kunskapsnivån om negativa effekter av cannabis, som genomfördes mellan januari 2020 och mars 2021. FoU står för forskning och utveckling och en FoU-cirkel är en slags utbildning, eller studiecirkel, men med tydlig koppling till forskning. Cirkelledare har varit Jenny Rangmar, Göteborgsregionen, och Mattias Gullberg, Göteborgs universitet.

Den här rapportssamlingen ingår i Länsstyrelsens rapportserie. Det är en sammanställning av rapporter som deltagare i FoU-cirkeln skrev baserade på undersökningar som de genomförde. Målgruppen för rapportssamlingen är politiker, chefer, utvecklingsledare för folkhälsa, drogförebyggande samordnare och andra som arbetar med målgruppen och vill utveckla det cannabisförebyggande arbetet.

Jag vill rikta ett stort tack till Maria Renström för hennes arbete med att på Länsstyrelsens uppdrag översätta WHO-rapporten till svenska, *Hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis* (Renström, 2019), och för arbetet med tillhörande Vägledning (rapport2020:19) till studiematerialet.

Ett stort tack riktar jag också till Jenny Rangmar och Mattias Gullberg som på ett inspirerande och entusiasmerande sätt lett FoU-cirkeln.

Det är vår förhoppning att fler kommuner och andra ska basera sina insatser på den senaste forskningen om effekter av cannabis och utveckla sitt cannabisförebyggande arbete.

Länsstyrelsen Västra Götalands Län

**Lennart Rådenmark**

Länssamordnare ANDTS

# Innehåll

<b>Om FoU-cirkeln</b> .....	6
<b>UDDEVALLA</b> Ungdomars inställning till cannabis.....	10
<b>SKÖVDE</b> Information om cannabis till föräldrar.....	20
<b>LÄNSNYKTERHETSFÖRBUNDET</b> Beredskap vad gäller cannabis hos ideella ledare i ungdomsorganisationer.....	30
<b>BORÅS</b> Anpassning av metoden ANDT-coach till Borås .....	40
<b>VÄNERSBORG</b> Upplevelser av DrogSmart.....	56
<b>TROLLHÄTTAN</b> ANDT på schemat.....	66
<b>Generell diskussion och slutsatser</b> .....	81

# Om FoU-cirkeln

Den här är en rapportsamling från en FoU-cirkel – en regional satsning för att höja kunskapsnivån om negativa effekter av cannabis, som genomfördes mellan januari 2020 och mars 2021. FoU står för forskning och utveckling och en FoU-cirkel är en slags utbildning, eller en studiecirkel, men med tydlig koppling till forskning. Den här FoU-cirkeln finansierades av Länsstyrelsen i Västra Götaland och cirkelledare var Jenny Rangmar, FoU i Väst vid Göteborgsregionen, och Mattias Gullberg, Göteborgs universitet.

Från början var det 25 personer från nio kommuner som deltog i FoU-cirkeln. De blev inbjudna att delta eftersom de arbetar som till exempel utvecklingsledare för folkhälsa, som drogförebyggande samordnare, kuratorer och psykologer i vården, eller med andra liknande uppdrag. Alla deltagare arbetar på något sätt med frågor som rör ungdomar och droger. Syftet med FoU-cirkeln var att sprida och öka kunskapen om negativa effekter av cannabis och att bidra till utvecklingen av det lokala förebyggande arbetet mot cannabis.

## Bakgrund

Bakgrunden till initiativet var att drogvaneundersökningar från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) har visat att ungdomar dricker mindre alkohol och att färre röker nu än tidigare år. När det gäller narkotika ser man dock inte samma tendenser. Siffrorna visar att ungdomars attityd till cannabis har förändrats. Nuförtiden tror färre att det är farligt att använda den drogen.

Världshälsoorganisationen (WHO) har sammanställt forskning i rapporten *The health and social effects of nonmedical cannabis use* (WHO, 2016). Under 2019 översatte Maria Renström den till svenska: *Hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis* (Renström, 2019).

Rapporten tar upp effekter av användning av drogen på såväl kort som längre sikt. Förutom att cannabisanvändning kan leda till beroende och ökad risk att pröva andra droger, visar rapporten exempelvis att det kan leda till nedsatt närminne och andra kognitiva funktioner. Det kan också leda till en ökad risk att inte orka med skolan och att utveckla psykisk ohälsa som depression, ångest och panikattacker, psykoser eller schizofreni. Enligt det som framkommer i drogvaneundersökningarna verkar alltså ungdomar underskatta riskerna med cannabisanvändning.



## Cirkelledarna

Vi som fick i uppdrag att genomföra FoU-cirkeln är Jenny Rangmar och Mattias Gullberg. Jenny Rangmar är doktor i psykologi, och arbetar som forskare på FoU i Väst vid Göteborgsregionen.

Jenny Rangmar är utbildad i missbrukspsykologi och hennes främsta forskningsområde är medfödda skador av alkohol ur ett psykologiskt perspektiv. Hennes doktorsavhandling handlar om hur det kan gå i livet för personer med fetalt alkoholsyndrom, alltså som skadades av att deras mamma drack alkohol under graviditeten. Utöver det har hon till exempel skrivit en forskningsöversikt om problematiskt datorspelande, det som ibland kallas datorspelsberoende.

Ledare för FoU-cirkeln var även Mattias Gullberg som är auktoriserad socionom, legitimerad psykoterapeut och handledare i psykosocialt arbete. Han arbetar som universitetsadjunkt på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Mattias Gullberg har lång klinisk erfarenhet av att ha arbetat med missbruk på Mini-Maria i Göteborg och han har arbetat förebyggande mot droger i många år i olika projekt och som föreläsare.

## Upplägg

FoU-cirkeln innehöll sju träffar och arbetet inleddes med en kickoff på Länsstyrelsens residens i Mariestad. Kickoffen gav ny kunskap och motivation för deltagarna att arbeta vidare med utveckling av frågor kring drogförebyggande. De följande heldagsträffarna innehöll föreläsningar med Mattias Gullberg och Jenny Rangmar. Deltagarna fick även lyssna på presentationer med inbjudna föreläsare: Maria Rehnström, Russell Turner, Mats Anderberg och Sabina Kapetanovic. I FoU-cirkeln ingick även för deltagarna att diskutera forskning och praktik, läsa litteratur, både böcker och vetenskapliga artiklar, och att gå i argumentationskola.

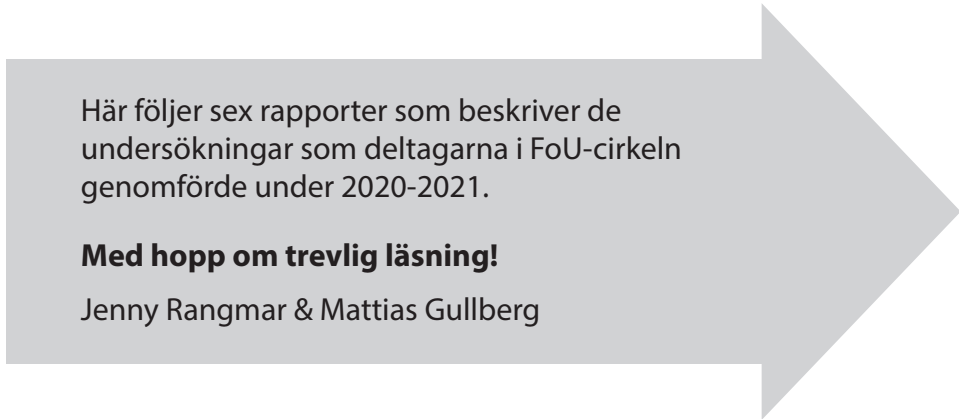
Under den tid som FoU-cirkeln pågick hade deltagarna även i uppgift att definiera hur deras lokala förebyggande arbete mot cannabis-missbruk kan utvecklas. Utifrån de beskrivningarna genomförde de sedan en mindre undersökning, som en slags vetenskaplig studie i sina kommuner. De gjorde undersökningarna i grupper som bestod av ungefär tre deltagare från samma kommun. Planering och genomförande av undersökningen och rapportskrivandet gjorde deltagarna under handledning av Mattias Gullberg och Jenny Rangmar. Det är beskrivningarna av dessa studier med vetenskaplig ansats som utgör den här rapportserien.

## Effekter av Covid-19

Coronapandemin gjorde att FoU-cirkeln inte kunde genomföras enligt den ursprungliga planen. Dessutom fick några av deltagarna avbryta sitt deltagande på grund av att de blev omplacerade, fick nya arbetsuppgifter eller fick för hög arbetsbelastning i sina arbeten.

Några av träffarna behövde också genomföras digitalt för att begränsa smittspridning. Det förändrade villkor och roller för deltagare och ledare. Framför allt försvårade det våra möjligheter att nätverka eftersom vi inte hade gemensamma pauser med fika och lunch.

Coronapandemin påverkade även deltagarnas möjligheter att sprida information och att samla in data till sina undersökningar, eftersom fysiska möten som intervjuer och deltagande vid föräldramöten begränsades.



Här följer sex rapporter som beskriver de undersökningar som deltagarna i FoU-cirkeln genomförde under 2020-2021.

**Med hopp om trevlig läsning!**

Jenny Rangmar & Mattias Gullberg



UDDEVALLA

# **Ungdomars inställning till cannabis**

Miranda Gjelseth  
Unni Norén  
Jasmin Nuhanovic

## UDDEVALLA

# Ungdomars inställning till cannabis

I drogvaneundersökningar (CAN, 2019) ser vi förändringar i ungdomars drogvanor med en minskad användning av alkohol och tobak. När det gäller narkotika märks inte samma positiva utveckling, utan snarare ligger siffrorna kvar på samma nivå. Den narkotika som ungdomar i första hand använder är cannabis (hasch och marijuana).

Undersökningar visar fortsatt att det har skett en förskjutning de senaste åren kring ungas inställning till cannabis, där färre uppfattar det riskabelt att använda drogen (Renström, 2019). En aktuell fråga är huruvida denna mer positiva attityd kan leda till att fler unga väljer att prova cannabis. En sådan attitydförändring kan förklaras med normaliseringsteorin (Parker, Williams & Aldridge, 2002). Ursprungligen utvecklades termen normalisering i Danmark under 1950-talet i syfte att skapa normala levnadsvillkor för personer med inlärningssvårigheter. Under mitten av 1990-talet presenterade författarna Parker, Williams och Aldridge tillämpningen av begreppet normalisering som ett sätt att utforska och samtidigt förklara en aldrig tidigare skådad ökning av unga britters involvering i narkotika.

*”Normaliseringsteorin är uppbyggd av fem dimensioner, vilka är: Tillgång och tillgänglighet till droger, andel användare och andel regelbundna användare, attityder till droger samt kulturell påverkan på attityderna. Alla dessa dimensioner måste uppfyllas för att kunna påstå att en normalisering har skett i ett samhälle “ (Parker, Williams & Aldridge, 2002).*

Vi, Miranda Gjelseth, Unni Norén och Jasmin Nuhanovic, som arbetar som drogförebyggare i Uddevalla har uppfattat att unga inte tycker att vi vuxna kan prata med unga om deras inställning till cannabis på det sätt som de unga önskar. Med inställning menar vi: uppfattning eller värdering som styr någons uppträdande i viss fråga, i förhållande till andra personer, en synonym till attityd (Nationalencyklopedin). Baserat på WHO-rapporten (Renström, 2019) och egna erfarenheter av drogförebyggande arbete med ungdomar upplever vi att det saknas kunskap om vilken inställning ungdomar i Uddevalla har till Cannabis, vad de själva tror påverkar deras inställning och hur ungdomarna vill få information och bli bemötta från vuxna. En ökad kunskap om det kan skapa förutsättningar att möta ungdomar utifrån deras verklighet.

# Syfte

Syftet med vår studie var att undersöka vilken inställning ungdomar (18–19 år) i årskurs två på gymnasiet i Uddevalla har till cannabis och att få en bild av vad som påverkar deras inställning.

# Metod

Vi använde en digital enkät till ungdomar för att få fram deras åsikter om, och inställning till, cannabis. Enkätundersökningen genomfördes först med en pilotgrupp av elever för att se om eleverna förstod frågorna rätt. Efter respons från pilotgruppen gjordes förändringar av vissa ordval. Efter justeringarna distribuerades enkäten via Uddevalla Gymnasieskolas lärplattform (intranät v-klass) direkt riktad till alla elever i årskurs två. Av de 970 elever som ska ha haft möjlighet att svara på enkäten har 183 elever valt att medverka.

# Resultat

Nedan visar vi resultatet från enkäten, 20 frågor med 182 respondenter.

Fråga	Svarsalternativ		
<b>Hur mycket vet du om Cannabis (hasch, marijuana, Hasch/cannabisolja)?</b>	Lite 31 %	Tillräckligt 49 %	Mycket 20 %
<b>Var har du fått din kunskap om cannabis ifrån? (vänner, internet, forskning o.s.v.)</b>	Internet, vänner, forskning, skolan och allt möjligt.		
<b>Vad har du för inställning (vad tycker du, har för åsikt) till cannabis?</b>	Negativ 48 % (87 personer)	Positiv 14 % (25 personer)	Neutral/ej åsikt 14 % 26 personer)

Några citat som besvarade frågan: **Vad har du för inställning till cannabis?**

*“Verkligen inte något bra, speciellt inte när man är ung och hjärnan är underutvecklad.”*

*“Det finns positiva samt negativa saker med cannabis. Kan förstå varför det är olagligt, men är man 18+ och brukar det i en säker miljö och inte allt för ofta så ser jag inget fel med det. Alkohol är inte heller så bra för kroppen.”*

*”Eftersom de inte är lagligt så gör jag inte de, men hade de varit lagligt hade jag kanske gjort de ibland.”*

Fråga	Svarsalternativ			
<b>Hur stor risk tror du att det är att människor skadar sig fysiskt, eller på annat sätt om de:</b>	Ingen risk	Liten risk	Måttlig risk	Stor risk
<b>A: Provar cannabis 1–2 ggr?</b>	22 %	43 %	26 %	9 %
<b>B: Använder cannabis varje helg?</b>	8 %	18 %	31 %	43 %
<b>Har du funderat på att prova men valt att inte göra det?</b>	Ja 21 %		Nej 79 %	

Om du svarade ja: Vad var anledningen till att du inte provade? Här svarade 58 respondenter bland annat att det var farligt, dåligt eller att de inte ville utsätta sig för risker. En person uttrycker det så här:

*“Jag vet hur drogen påverkar mig negativt både psykiskt som fysiskt och därför vill jag heller inte testa det.”*

<b>Har du själv provat cannabis någon gång?</b>	Ja 18 %	Nej 79 %	Vill inte svara 3 %
---	---------	----------	---------------------

Om ja på frågan: Vad var det som fick dig att prova cannabis? 39 respondenter valde att svara och merparten svarade ”av nyfikenhet” och ”ville testa”.

*“Jag läste på om det och insåg att det verkligen inte var så farligt som jag hade lärt mig att det var. Sedan på internet allmänt så har Cannabis ofta ett väldigt positivt utseende. Det är väldigt många stora internetikoner från Amerika som pratar öppet om det och dom säger också det att det är inte alls så som folk har sagt innan. Och när jag hörde allt detta så blev jag väldigt nyfiken på det.”*

<b>Umgås du med personer som använder cannabis?</b>	Ja 14 %	Nej 54 %	Både och 32 %
<b>Om du har en kompis som använder cannabis, vad tycker du om det? (N 114)</b>	Spelar ingen roll 41 personer	Vet inte/bryr mig inte 19 personer	Inte ok/dåligt 43 personer

Frågan ovan är en frisvarsfråga där vi kategoriserat in respondenternas svar efter inställningen de ger. Flera svarar att personen själv får vara ansvarig för sina handlingar och att det inte påverkar respondenten så mycket.

*“Om personen missbrukar tycker jag såklart att det är dåligt och pratar med vännen om det. Känner dock flera som brukar måttligt och ansvarsfullt, precis*

*som med alkohol. Det har jag inga problem med, Så länge dom inte involverar sig kriminellt och med dåliga umgängen för att köpa.”*

### **Om du har en familjemedlem som använder cannabis, vad tycker du om det?**

Fler respondenter svarade att de inte hade någon i sin familj som använde. Andra svarade som följer:

*”Det beror på hur ofta och hur mina föräldrar mår och hur dom är som personlighet. Jag skulle tycka att det var konstigt om mina föräldrar gjorde det men jag hade inte känt mig mer eller mindre trygg för det.”*

*”Dåligt om det är en förälder.”*

*”Hade en familjemedlem som gjorde det, han begick självmord och därav mina åsikter om att jag inte tolererar det.”*

### **Om du skulle vara på en fest där det förekom cannabis, vad tycker du om det?**

*”Det gör ofta det och man tänker inte på det länge.”*

*”Det är okej, det kan vara positivt också så länge man inte blandar det med alkohol eller andra farliga substanser”.*

*”Vill ej röra cannabis innan jag är 22 sedan efter det vet jag ej.”*

*”Inga problem, så länge ingen tvingar på någon annan, precis som med alkohol.”*

<b>Skiljer sig ditt sätt att prata om cannabis med dina vänner emot vad du egentligen tycker?</b>	Ja 4 %	Nej 96 %
---	-----------	-------------

### **Om ja på frågan: Varför tror du att det är så?**

*”Det beror helt och hållet på vem man pratar med men många kan ju inte forma sin egna åsikt och då är väldigt känsliga kring ämnet och då kanske man inte behöver prata om det.”*

*”Om du inte kan vara ärlig med hur du känner och du tror att du kommer få lägre status i din grupp om du inte håller med det dom säger så borde du hitta vänner som du litar på och som du känner dig trygg med.”*

### **Vilken betydelse tror du cannabis spelar för ett kompisgäng om det förekommer i gänget? Här svarade två respondenter:**

*”Om gänget bara tar Cannabis så blir ju drogen något som de alla har gemensamt och därmed blir det nog enklare att alla tar den oftare”.*

*”Vet inte tror det blir som en gemenskap.”*

<b>Är det okej att var i grupp som använder cannabis men att själv inte använda?</b>	Ja 80 %	Nej 20 %
--	------------	-------------

**Vad tycker du vuxna borde veta om ungdomar och cannabis för att bli ett bra stöd och förstå bättre?** Några svar:

*“De borde veta att det förekommer oftare än vad de tror och att vem som helst kan börja oavsett hur duktig personen annars är.” “Hur det påverkar, och att det kanske är svårt att ”bara” sluta på en gång.”*

*“Kanske mer försöka förstå den bakomliggande faktorn till att någon tog cannabis, och kanske gå i mer på djupet och försöka lösa problemet på ett annat sätt än att just använda droger.”*

<b>Tycker du att det borde vara tillåtet att röka cannabis?</b>	Ja 37 %	Nej 63 %
---	------------	-------------

**Utveckla gärna ditt svar:**

*“Både ja och nej, tycker som sagt att det borde avkriminaliseras så att man kan söka hjälp utan att få en ”prick” i registret.”*

*“Jag är rädd att om man inte drar gränsen där så kommer man bara fortsätta att tänja på gränserna och tillåta andra droger när cannabis har blivit lika normaliserat som alkohol.”*

**Vad eller vem tror du har störst påverkan till din inställning (vad du tycker och tänker) om cannabis?** Några svar:

*”Kanske artister eller personer som når ut till en stor folkgrupp som använder det. Man tycker om personen för dens musik eller liknande och då kan det vara lätt att glömma bort att de andra sakerna den gör är dåligt. Man kanske tänker att det är okej för att en ”förebild” gör det.”*

*“Personer som använder cannabis, antingen från internet eller vänkretsen.”*

*“Jag tror väl att ungdomar i min egen ålder har mest påverkan av detta (respondent 14 har inte provat och tycker inte det borde vara lagligt)”*

*“Samhället”*

*”Mig själv”*

*“I början så är det ju klart att jag påverkades mycket av internet. Men numera har jag tagit den informationen som jag lärt mig och jag vill ändå säga att jag skapat egna åsikter kring det.”*

## Diskussion

Syftet med vår studie var att undersöka vilken inställning ungdomar (18–19 år) i årskurs två på gymnasiet i Uddevalla har till cannabis och att få en bild av vad som påverkar deras inställning. **Baserat på Normaliseringsteorin** (Parker, Williams & Aldridge, 2002) **visar inte våra resultat att det har skett en normalisering av cannabis hos ungdomar i Uddevalla.** Det beror på att alla fem kriterier ska ha uppnåtts för att en normalisering ska ha skett (Parker, Williams & Aldridge, 2002). Resultaten från vår studie och information om den lokala polisens tillslag visar inte att tillgången har ökat. Man kan dock se i CAN:s drog-vaneundersökning att tillgängligheten har ökat (CAN, 2019). Andra och tredje kriteriet som ska vara uppnått är ökat antal användare och regelbundna användare (Parker, Williams & Aldridge, 2002).

I vår studie svarade en högre andel att de provat cannabis än i CAN:s drog-vaneundersökning. Så i vår studie kan vi säga att vi ser en ökning, men det är inget som gäller generellt eftersom vår studie baseras på svar från ganska få ungdomar. Fjärde kriteriet är att icke-användare av narkotika möter droger i sin vardag. Detta kriterium menar vi är uppnått eftersom flera av våra ungdomar i studien svarat att även om de inte själva använder så befinner de sig i situationer där droger kan finnas.

Även CAN:s drog-vaneundersökningar visar att de flesta ungdomar vet var de kan få ta på narkotika. Det femte kriteriet (Parker, Williams & Aldridge, 2002), kulturell påverkan på attityder, menar vi också är uppnått eftersom våra ungdomar beskriver en kultur där de möts av musik, tv-serier och drogliberala medier och att många har en attityd där de inte är negativt inställda till andras drog-användning.

**Vår undersökning visade att även om ungdomar i Uddevalla är liberala till cannabis så finns det förbehåll som till exempel att de säger att det inte är acceptabelt om det skulle kunna skada den som använder eller någon annan i dess omgivning.** Ungdomarna skiljer här på kontrollerat bruk som av flera uppfattas som godtagbart, och ett okontrollerat missbruk som uppfattas som icke godtagbart. Denna inställning framkom även i Socialt integrerade narkotikaanvändare, myt eller verklighet? – en studie av socialt integrerade unga vuxnas narkotikaanvändande i Stockholmsområdet (Rödner, Hansson & Olsson, 2006). De beskriver att informanternas uppfattning om risker är att den snarare finns hos individen och i den sociala kontext som individen befinner sig i än hos drogen. Exempel på hur det kan komma till uttryck såg vi i citat från vår undersökning:

*”Det är den personens val och drogen är i största del ofarlig, så varför skulle jag bry mig så länge det inte förhindrar personens livkvalitet?”*

*“Jag läste på om det och insåg att det verkligen inte var så farligt som jag hade*



*lärt mig att det var. Sedan på internet allmänt så har Cannabis ofta ett väldigt positivt utseende. Det är väldigt många stora internetikoner från Amerika som pratar öppet om det och dom säger också det att det är inte alls så som folk har sagt innan. Och när jag hörde allt detta så blev jag väldigt nyfiken på det.”*

Var gränsen går mellan kontrollerat och okontrollerat bruk har vi inte fått svar på i vår studie men det är en intressant fråga att undersöka vidare.

**Flertalet av ungdomarna i vår undersökning samt i CAN:s undersökning anser att det finns stor risk med ett regelbundet cannabisbruk.** Resultatet i vår undersökning visar att unga fortsatt ser risker med ett regelbundet cannabisbruk, och majoriteten av våra unga väljer att inte prova cannabis på grund av riskerna. Resultatet visar också att majoriteten av våra unga är negativt inställda till att legalisera cannabis.

I frågan om vad som påverkar ungdomars inställning till cannabis svarar majoriteten av de som tillfrågades i enkäten att de hämtar information från flera olika källor och sedan bildar sig sin uppfattning utifrån egen och familj och vänner erfarenhet. Det här bekräftar bilden som Forkby, Olausson och Turner beskriver i rapporten Cannabisanvändning bland ungdomar (2013). De beskriver hur unga idag exponeras för en rad olika budskap och det kräver reflexivet och ett strategiskt förhållningssätt (Forkby, Olausson och Turner 2013).

I en tid där influensers och andra sociala plattformar får stor spridning så upplever vi att ungdomar behöver få en evidensbaserad kunskap till sig för att på



ett bättre sätt kunna skapa sig en rättvis bild inom området. Ett exempel på det är hämtat från ett svar i enkäten:

*“började med att jag provade och inte såg vad all drama handlade om och då började jag forska lite själv genom att kolla internet höra runt med folk och bilda en egen bild av det istället för att följa vad staten säger då allt dom säger inte är sant eftersom vi styrs av en stat som går på impuls.”*

Många ungdomar ser cannabis som en mindre farlig och skadlig drog än annan narkotika. Det var samtidigt få som ville att cannabis skulle legaliseras. Det visade sig i vår studie genom en ungdoms svar:

*“Jag är rädd att om man inte drar gränsen där så kommer man bara fortsätta att tänja på gränserna och tillåta andra droger när cannabis har blivit lika normaliserat som alkohol”.*

**Vi ser också i de svar som kom in att ungdomarna själva upplever att de inte har fått tillräcklig information från skolan.** Det anser vi är viktig information att lyfta eftersom skolan ska bidra till en källkritisk och forskningsbaserad bild av risker och konsekvenser av olika fenomen för att ge unga en möjlighet att dra kunskapsbaserade slutsatser.

## Slutsatser

Våra resultat från enkäten visar på att majoriteten av de unga i Uddevalla kommun är negativt inställda till att legalisera cannabis. Många tycker att det är acceptabelt att andra brukar cannabis så länge de inte skadar sig själva eller någon annan. Ungdomarnas inställning till cannabis har mer att göra med individens kontrollerade eller icke kontrollerade bruk än frågan om farlighet eller inte i själva drogen.

Resultaten visar även att ungdomar i Uddevalla kommuns inställning till cannabis är ambivalent och i deras inställning finns osäkerhet blandat med oräddhet, okunskap men också självtillit till sin kunskap. Våra resultat från enkäten tyder på att en ökad undervisning i skolmiljö där evidensbaserad information lärs ut, kan påverka ungdomars samlade bild av cannabis.

## Referenser

- CAN (2019). Drogutvecklingen i Sverige 2019 – med fokus på narkotika. Rapport nr. 180. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.)
- Forkby, T., Olausson, S. & Turner, R. (2013). Cannabisanvändning bland ungdomar - En sammanställning av forskning för en kunskapsbaserad prevention (Rapport 1:2013). Hämtad från FoU i Väst/GRs hemsida: <https://goteborgsregionen.se/download/18.59a3689157fc2c69be754b7/14774833>
- Nationalencyklopedin NE.se hämtad 200127
- Parker, H., Williams, L., & Aldridge, J. (2002). The Normalization of 'Sensible' Recreational Drug Use: Further Evidence from the North West England Longitudinal Study. *Sociology*, 36(4), 941-964. <https://doi.org/10.1177/003803850203600408>
- Renström, M. (2019). Hälsa- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis. Rapportnummer: 2019:4 Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, enheten för folkhälsa och rättighetsfrågor. Rödner, Hansson & Olsson, (2006) Socialt integrerade narkotikaanvändare, myt eller verklighet? – en studie av socialt integrerade unga vuxnas narkotikaanvändande i Stockholmsområdet”

SKÖVDE

# **Information om cannabis till föräldrar**

Jenny Aronsson  
Maria Thurén

# SKÖVDE

## Information om cannabis till föräldrar

Världshälsoorganisationen (WHO) publicerade 2016 en rapport om hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis (WHO, 2016). Denna rapport låg till grund för den kunskapssammanställning om hälso- och sociala effekter av att använda cannabis som publicerades 2019 (Renström, 2019).

Sammanställningen visar att det främst är unga som använder cannabis och att debuten sker i åldern 14–16 år. Det framgår av nationella skolundersökningar från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) att det har skett en förskjutning de senaste åren gällande ungas attityd till cannabis, där färre uppfattar det som riskabelt att använda drogen. Enligt den senaste skolundersökningen (CAN, 2019) tar endast hälften av eleverna helt avstånd från att det borde vara tillåtet att röka hasch eller marijuana. Hälften av eleverna instämmer delvis- eller helt i att det är upp till var och en om man vill använda narkotika. En större andel av eleverna, jämfört med tidigare, tror inte att det finns risker med att använda hasch (Gripe, 2020). CAN:s sammanställning (2019) visar att trenden ser likadan ut i Skövde som i övriga riket angående inställning och attityd till narkotika.

I Skövde kommun har ett sektorsövergripande arbete påbörjats med förebyggande insatser riktade till barn och unga. Barn och ungas delaktighet är viktigt och syftet är att skapa ett systematiskt arbetssätt där det gynnas. Barn och unga ska vid rätt ålder ges insatser som utgår från den forskning och kunskap som finns gällande familjens och föräldrars betydelse i det förebyggande arbetet mot narkotika. Med vetskapen om att drogliberala attityder sprider sig både bland ungdomar och vuxna blir därför föräldraperspektivet särskilt intressant.

Länsstyrelsen i Västra Götaland initierade en regional mobilisering mot cannabis för att skapa förutsättningar för det lokala arbetet kring cannabis och dess effekter. Inom ramen för det bedömda vi, drogförebyggande samordnare Jenny Aronsson och förebyggande ungdomssamordnare Maria Thurén, föräldraperspektivet som en central del att vidareutveckla i Skövde kommun. Kanske kan ett drogförebyggande arbete med fokus på kunskapshöjande insatser riktat mot föräldrar ge effekt både för barnen, ungdomarna och föräldrarna. En central fråga i detta arbete blev därför hur vi kan nå ut med denna kunskapshöjande information till föräldrar och på vilket sätt de önskar få ta del av informationen.

# Syfte

Syftet med undersökningen var att belysa var, och på vilket sätt, föräldrar till barn i årskurs 7, 8 och 9 i Skövde kommun vill få information om cannabis.

# Metod

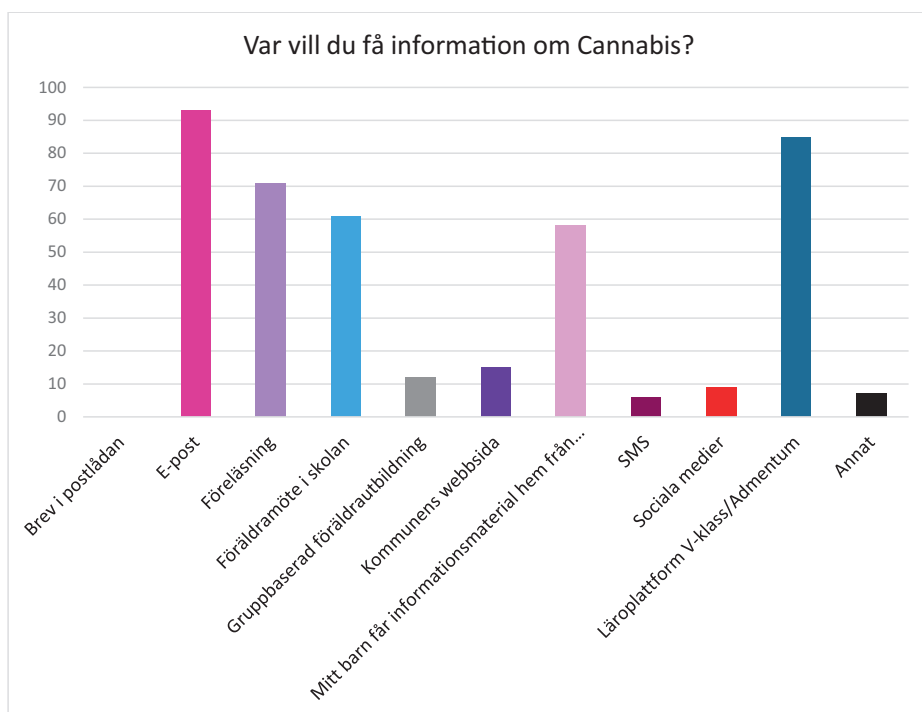
En enkät gjordes tillgänglig för samtliga föräldrar med barn i årskurs 7, 8 och 9 i Skövde kommun, genom respektive skolas lärplattform. Det var 226 föräldrar som valde att svara. Enkäten fanns tillgänglig för att besvaras under perioden 1 april till 31 maj 2020. Fyra flervalfrågor formulerades i det elektroniska enkät-verktyget Defgo – Se tabell 1.

<b>Tabell 1. Frågorna och svarsalternativen i enkäten till föräldrar</b>	
<b>1. Kön</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Man</li><li>• Kvinna</li><li>• Annat</li></ul>
<b>2. Vilken årskurs går ditt/dina barn i?</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Åk 7</li><li>• Åk 8</li><li>• Åk 9</li></ul>
<b>3. Var vill du få information om cannabis? (max tre svarsalternativ)</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Föräldramöte i skolan</li><li>• Lärplattform V-klass/Admentum</li><li>• E-post</li><li>• Brev i postlådan</li><li>• Föreläsning</li><li>• Lärplattform V-klass/Admentum</li><li>• E-post</li><li>• Sociala medier (Facebook, Instagram, Snapchat, annan social media)</li><li>• Sms</li><li>• Kommunens webbsida</li><li>• Mitt barn får med informationsmaterial hem från skolan</li><li>• Sociala medier (Facebook, Instagram, Snapchat, annan social media)</li><li>• Annat, ange vad:</li></ul>
<b>4. På vilket sätt vill du helst få informationen? (max tre svarsalternativ)</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Bild och text</li><li>• Videoklipp</li><li>• Text</li><li>• Bild, text och videoklipp</li><li>• Annat, ange hur:</li></ul>

# Resultat

Av de som svarade på enkäten angav 77.8 procent att de är kvinnor, 22.2 procent att de är män och 0 procent annat. Av de som svarade var 52.7 procent föräldrar till barn i årskurs 7, 34,3 procent var föräldrar till barn i årskurs 8 och 19.4 procent var föräldrar till barn i årskurs 9.

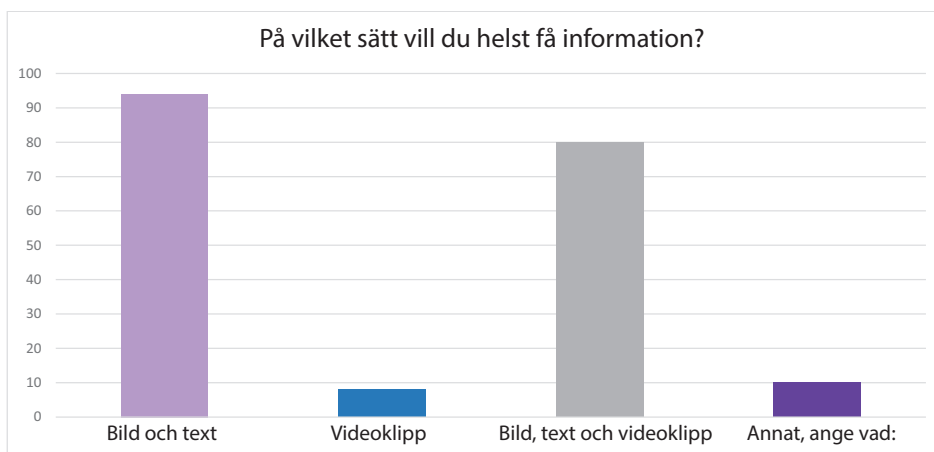
Fråga 3 ”Var vill du få information om cannabis? (max tre svarsalternativ)” redovisas ytterligare i figur 1. Eftersom föräldrarna hade möjlighet att ange flera svarsalternativ redovisas svaren i antal röster. Under ”Annat, ange vad” framkom det att två föräldrar ville få informationen tillsammans med barnen, två var intresserade av webbaserad utbildning och två ansåg att de hade tillräcklig information. En förälder föreslog även att statistik skulle presenteras och en förälder föreslog att en före detta missbrukare var den som skulle informera.



**Figur 1: Antal röster som föräldrarna (n: 226) lagt på respektive informationskanal avseende var de vill ta del av information om cannabis. De hade möjlighet att ange max tre informationskanaler.**

Vidare tillfrågades i fråga 4 ”På vilket sätt vill du helst få informationen? (max tre svarsalternativ)”. Även här redovisas resultatet i antal röster. Svarsalternativ bild och text uppgick till 94 röster, videoklipp 8 röster samt bild, text och videoklipp 80 röster. Se nedan diagram som visar fördelning av svar (Figur 2).

Under ”Annat, ange vad” svarade fyra föräldrar att de ville ha ett fysiskt möte, någon som berättar, vilket enligt föräldrarna ger möjlighet att kunna ställa frågor. Två föräldrar svarade att de ville få information tillsammans med barnet, en svarade att det skulle vara genom vetenskapliga artiklar och en svarade att den hade tillräckligt med information.



**Figur 2: Diagrammet visar antal röster som föräldrarna (n: 226) lagt på respektive tillvägagångssätt avseende hur de vill ta del av information om cannabis. De hade möjlighet att ange max tre tillvägagångssätt.**

## Diskussion

Syftet med den här undersökningen var att belysa var, och på vilket sätt, föräldrar till barn i årskurs 7, 8 och 9 i Skövde kommun vill få information om cannabis. **Resultatet visar att föräldrar främst vill ha information genom skolan, helst genom text i kombination med bilder.**

Våra resultat går i linje med tidigare forskning. Renströms sammanställning (2019) poängterar att förebyggande insatser som inkluderar föräldrar sannolikt är mer gynnsamma. Forkby m.fl., (2013) har gjort en sammanfattning av artiklar från en kunskapsinventering av tidiga interventioner vid cannabisanvändning och där framhålls just vikten av föräldrars involvering på ett tidigt stadium. Eftersom denna så tydligt påvisar effekten av tidiga interventioner riktat till föräldrar är det av vikt att vi i Skövde kommun tar fasta på den kunskapen.

Som vi nämnde inledningsvis har det drogförebyggande arbetet i Skövde

kommun de senaste åren fokuserat på information och insatser som riktats direkt till barn och unga, och då i form av kunskapshöjande insatser som byggde på delaktighet. Insatserna har bedrivits av socialtjänst och polismyndighet under lektionstillfällen i skolan.

Utifrån att insatserna bedrivits på detta sätt, i skolan och under skoltid, kan det antas ha viss påverkan på föräldrarnas svar i undersökningen. För föräldrarna i Skövde kommun är detta ett känt tillvägagångssätt för information, och därför tänker vi att det kan vara ett naturligt svarsalternativ. Det kan även ha påverkat oss när vi utformade enkätens svarsalternativ, eftersom vi visste att detta är en redan befintlig informationskanal. Det är således viktigt att beakta detta vid utformning av vidare insatser, som bygger på denna undersökning av föräldrars preferenser gällande information om cannabis.

Ett stort antal föräldrar har i denna undersökning svarat att de vill ha information om cannabis via de befintliga lärplattformerna V-klass och Admentum. Flera andra svarsalternativ där insatserna sker genom skolan får också högt antal svar och sammantaget visar undersökningen att skolan är den informationsplattform som föredras. Utifrån detta kan vi dra slutsatsen att skolan verkar vara en möjlig arena för att nå föräldrar på ett bra sätt. Detta ser vi som positivt eftersom det för oss är en välbekant arena, där vi redan har ett upparbetat samarbete i det förebyggande arbetet. Det framkommer även tydligt att de flesta föräldrar vill ha informationen i form av bild och text samt videoklipp, vilket är viktigt att ha i åtanke vid utformning av insats.

Det enskilda svarsalternativ som flest föräldrar angav gällande informationskanal var e-post, och få uppgav att de ville ha information via sociala medier. Detta förvånade först oss, eftersom vi hade en föreställning om att vi i det digitaliserade samhället går allt mer mot informationshämtning via sociala medier. Med eftertanke förstår vi dock att det underlättar att använda sig av redan befintliga kanaler, då mottagaren inte tvingas att ladda ner applikationer eller behöver lära sig nya funktioner för att kunna ta del av information om cannabis.

Enligt Forkby m.fl., (2013) är det **viktigt att preventionsarbetet och de tidiga insatserna sker på flera nivåer:**

- Den universella, med insatser till alla som exempelvis allmän skolundervisning om droger.
- Den selektiva, med insatser som riktas mot en viss riskgrupp, exempelvis de ungdomar som har testat cannabis.
- Den indikerade, med insatser som specifikt riktas mot en individ exempelvis den ungdom som fastnat i ett cannabisbruk (Forkby m.fl., 2013).

Den insats vi tänker kan utformas utifrån information från denna undersökning kommer att vara en del av de insatser som görs på universell nivå. Genom kunskapshöjande insatser riktade till föräldrar når vi alla ungdomar och erbjud-





er en tidig preventiv metod. Det bör dock noteras att enskilda punktinsatser i form av enbart information inte är det mest gynnsamma (Söderholm-Carpelan, m.fl., 2008).

Renström (2019) poängterar vikten av interaktiva program, vilka har visat sig ha större effekt. Därför anser vi att **en utveckling av redan befintliga insatser i Skövde kommun, de som riktar sig till ungdomar och bygger på deras delaktighet, bör kombineras med kunskapshöjande insatser riktat till förälder.** Detta i syfte att skapa dialog mellan barn och förälder för ett få till stånd ett mer effektivt och hållbart förebyggande arbete. I den här undersökningen efterfrågade även flera föräldrar att få information tillsammans med barnen, vilket vi ser går helt i linje med vad tidigare forskning (Burdzovic, 2016; Stenström, 2009; Leijonmark, 2019) visar har effekt.

En förälder efterfrågade att en före detta missbrukare skulle komma och informera. Vi upplever att detta ofta är en generell önskan från både föräldrar och skolor men vi har uppfattningen att det inte är gynnsamt. Det saknas dock både välgjorda studier och tydlig evidens för detta antagande (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, 2015). Troligtvis kommer antagandet från de studier som gjorts på avskräckande insatser. Utifrån en övergripande metaanalys, som undersökte vad som karakteriserar effektiva insatser för unga lagöverträdare, framkommer det att avskräckande insatser inte har någon positiv effekt utan snarare kan ha en svagt negativ effekt på återfall i kriminalitet (Söderholm-Carpelan, m.fl., 2008). Även Skolverket framhåller i sin rapport "Material för skolan om alkohol, narkotika, tobak och dopning – inventering, analys och behov" (2018) att skrämselpropaganda och moraliserande undervisning snarare är kontraproduktiv istället för att ha en gynnsam effekt

Det bör framhållas att den här undersökningen genomfördes under rådande

Covid-19 pandemi. Det kan ha gjort att antalet föräldrar som valde att svara blev lägre med anledning av det enorma informationsflöde som följde och utvecklingen av den digitaliserade tekniken.

## Slutsats

Undersökningen visar tydligt att föräldrarna föredrar att få information om cannabis genom skolan. Baserat på dessa resultat föreslår vi därför att skolan även fortsättningsvis ska användas som en informationsarena. Informationen bör även presenteras i form av både bild, text och videoklipp för att tillgodose föräldrarnas önskemål.

Denna undersökning kan inte anses generaliserbar, utan den utgör ett underlag och kan ge en riktning för Skövde kommuns fortsatta arbete med insatser riktade till föräldrar, gällande kunskapshöjande information om cannabis.

## Referenser

- Burdzovic, J.A . (2016) Who are the adolescents saying ”no” to cannabis offers. Drug and Alcohol Dependence, 2016, Vol.163, p.64-70, DOI: 10.1016/j.drugalc-dep.2016.03.025
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. (2019). Publikationer, ungdomars drogvanor. <https://www.can.se/publikationer/skol-elevers-drogvanor-2019/>
- Forkby, T., Olausson, S. & Turner, R. (2013). Cannabisanvändning bland ungdomar: en sammanställning av forskning för en kunskapsbaserad prevention. (1. uppl.) Göteborg: FoU i Väst.
- Gripe, I. (2020). Upp till var och en? -Förändringar i ungas attityder till narkotika mellan åren 2003 och 2019. Utgivare: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen, CAN.
- Leijonmarck, E. (2019). Droghandboken: guide för föräldrar och andra nyfikna. (Första upplagan). Stockholm: Pagina
- Renström, M. (2019). Hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis. Rapportnummer: 2019:4 Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, enheten för folkhälsa och rättighetsfrågor.
- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, (2015). Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. [https://www.sbu.se/contentassets/39d7bef539ef40559c0e9d6d7997d881/forebygga\\_missbruk\\_alkohol\\_droger\\_spel\\_barn\\_unga\\_2015.pdf](https://www.sbu.se/contentassets/39d7bef539ef40559c0e9d6d7997d881/forebygga_missbruk_alkohol_droger_spel_barn_unga_2015.pdf)
- Stenström, N. (2009). Det drogförebyggande arbetet i Sverige 2008 : Rapport om det förebyggande arbetet mot alkohol-, narkotika-, tobaks- och dopningsproblem. Östersund: Statens folkhälsoinstitut. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-15264>
- Söderholm Carpelan, K., Andershed, A. K., Andershed, H., Brännström, L., Nyström, M., & Ahlgren, T. (2008). Insatser för unga lagöverträdare. En systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen.
- Skolverket (2018) Material för skolan om alkohol, narkotika, tobak och dopning – inventering, analys och behov. 1andtt\_korr2.indd (prataomalkohol.se)
- World Health Organization. (2016). Health and Social Effects of Nonmedical Cannabis Use (The). World Health Organization.



LÄNSNYKTERHETSFÖRBUNDET  
VÄSTRA GÖTALAND

**Beredskap vad gäller cannabis hos  
ideella ledare i ungdomsorganisationer**

Elsa Gatica Arikhan  
Ellen Garnwall

# LÄNSNYKTERHETSFÖRBUNDET VÄSTRA GÖTALAND

## Beredskap vad gäller cannabis hos ideella ledare i ungdomsorganisationer

Ungefär hälften av den vuxna befolkningen i Sverige har engagerat sig ideellt (Essen, Jegermalm & Svedberg, 2015) och enligt Statistiska centralbyrån (2019) fanns det 2017 totalt 258 000 organisationer i det civila samhället. Civilsamhället definieras enligt Sveriges riksdag ”som en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen.” (Regeringens proposition, 2009/10:55).

Civilsamhället är mångfacetterat. Verksamhet som riktar sig till barn och unga bygger i mångt och mycket på att det finns vuxna som vill engagera sig och leda. Engagerade vuxna, i barn och ungas närhet kan bidra till att stärka ungas **resilience** (Iwarsson, 2016). Det är ett begrepp som kortfattat innefattar individers förmåga att gå igenom, stå emot, klara av och komma ur svåra saker i livet. Resilience kan utvecklas under hela livet och påverkas av samspelet mellan arv och miljö, de relationer individer har genom familj eller andra i sin omgivning samt sociala förutsättningar (Berk, 2012). Iwarsson (2016) bekräftar vikten av vuxna kring barn som möter svårigheter. Att stärka resilience är viktigt för alla barn och unga men det kan spela en avgörande roll för barn och unga som har sämre förutsättningar och befinner sig i en riskmiljö.

I rapporten Hälso och sociala effekter av icke medicinsk användning av cannabis (Renström, 2019) lyfts bland annat vikten av att stärka barn och ungas självkänsla, sociala förmåga, förmåga att känna igen högrisksituationer och förmågan att säga nej som en del av preventiva insatser som ger resultat för minskad användning av cannabis. För att lyckas med det behövs närvarande vuxna som kan förmedla kunskap och ge stöd till barn och unga. Utifrån detta är det intressant att undersöka vilken kunskap några ideellt engagerade ledare har gällande cannabis. Vilken kunskap har de om cannabis? Vet ledarna vart de vänder sig om de känner oro för en ungdom? Vilket stöd ger organisationerna ledarna i form av utbildning eller policyer?

# Syfte

**Syftet med den här studien var att undersöka vilken kunskap ideella ungdomsledare, från fyra olika organisationer, har vad gäller cannabis och deras beredskap att möta unga vid misstänkt cannabisbruk.**

# Metod

Elva intervjufrågor ställdes till fyra ungdomsledare från tre olika organisationer. Se vidare den fullständiga intervjuguiden i Bilaga 1. Intervjuerna skedde digitalt via videosamtal och spelades in för att underlätta en korrekt citering från intervjupersonerna.

# Intervjupersoner och urval

Av de totalt fyra intervjuade ledarna var två från kårer (föreningar) inom Equmeniascout, en man och en kvinna. De har varit ledare i sex respektive åtta år. Ledarna är primärt ledare för scouter 8-10 år samt i gymnasieålder. Båda föreningarna har totalt cirka 30 barn och unga i sin verksamhet. De två andra ledarna deltog från olika idrottsföreningar, en man och en kvinna med sju respektive tolv års ledarerfarenhet. De var ledare för tjejer i 13 års ålder respektive killar i 17 års ålder med cirka 20 unga per grupp.

Ledarna var aktiva i en förening som var en del av antingen RF-SISU Västra Götaland eller Equmeniascout. RF-SISU Västra Götaland (2020) är Riksidrottsförbundets och SISU idrottsutbildarnas regionala organisation med cirka 3 800 föreningar och 50 000 ideella ledare. Equmenia (2020) är en kristen barn- och ungdomsorganisation med cirka 350 lokalföreningar och 30 000 aktiva ledare och deltagare i Sverige. Intervjupersonerna valdes utifrån befintligt kontaktnät till föreningar, ett så kallat bekvämlighetsurval. Intervjustudien syftar till att ge en bild av hur det kan se ut, snarare än att dra generella slutsatser, eftersom urvalet är för litet för att kunna generaliseras.

# Tematisk analys

Resultatet redovisas utifrån en tematisk analys. Intervjuerna har analyserats och svaren grupperats, vilket har skapat två huvudteman: Ledarens kunskaper om cannabis samt Beredskap vid misstanke om cannabisanvändning med olika underteman.

# Resultat

## Ledarens kunskaper om cannabis

### Utbildning från föreningen

En ledare beskriver att föreningen haft ett utbildningstillfälle om alkohol och droger. De andra tre ledarna hade inte fått någon kunskap. Samtliga upplever att de har låg kompetens om cannabis och önskar mer kunskap om cannabis såväl som droger generellt.

*”Jag känner att jag är väldigt nyfiken själv, jag har ingen kunskap om cannabis alls” (Ledare 2)*

En ledare beskriver att hen ser allvarligt på en ökning av cannabis och droger och kan se sin egen brist i kunskap. Hen anser att det är viktigt att ledare har en beredskap och kunskap i drogfrågan, eftersom den är aktuellt för dagens ungdomar.

*”Vi vuxna är ganska naiva (...) Det är ju massor som jag inte ser eller hör, eller förstår, men jag förstår ju tillräckligt mycket för att inse att jag vet alldeles för lite, att de kryper ner i åldrarna, det är en obehaglig utveckling, inte bara när det gäller cannabis, men även nätdroger”. (Ledare 3)*

En ledare önskar en informationsträff för ledare om cannabis, kring hur användningen ser ut lokalt och vad föreningen kan göra. En annan ledare önskar material för ledare för hur de ska agera vid oro.

*”Information, där man pratar brett om, så här ser läget ut idag (...) i samband med en sådan informationsutbildning också tala om hur viktigt det är som förening att ta ansvar”. (Ledare 3)*

*”Kunskap gör ju att man vet lättare och bättre hur man ska hantera den typen av situation. Så jag skulle egentligen önska lättillgängligt material kring hur man ska göra som ledare i den situationen. men också, jag skulle ju önska att man hade det som en mer aktuell fråga att diskutera med scouterna”. (Ledare 4)*

### Material för samtal med unga

Två ledare nämner att de inte har verktyg eller material att utgå ifrån gällande samtal om droger med unga. En förening har pratat med ungdomarna om droger utifrån ett träningsperspektiv. En annan förening har använt ett samtalsunderlag för att bland annat prata om alkohol och narkotika.

*”Kändes väldigt bra att lyfta den frågan och diskutera den med ungdomarna”. (Ledare 4)*



## Beredskap vid misstanke om cannabisanvändning

### Drogpolicy och nolltolerans

En ledare säger att föreningen har en drogpolicy och att det är ett krav från kommunen för att de ska få bidrag. Samma ledare har hittills inte upplevt ett behov av att använda den.

*”Tillämpar den nog inte förrän vi har ett problem”. (Ledare 1)*

Två ledare tror att det finns en policy på nationell nivå för sina organisationer. En ledare svarar att det inte finns någon policy. Oavsett om det finns en policy eller inte har alla föreningar nolltolerans mot användning av alkohol och andra droger.

*”Det finns ingen drog- eller alkoholpolicy skriven, finns en nolltolerans. Jag har uppmanat föreningen att upprätta en sådan, men man har inte prioriterat detta. Högst beklagligt. Varje ledares sunda förnuft att hålla ordning och reda på det som kretsar kring alkohol och droger” (Ledare 3)*

*”Några särskilda policys har vi inte några egna, mer än de som Equmenia har nationellt. Det har hittills inte inom min vetskap varit aktuellt att ta fram en sån policy eller ett sånt stöd, vi har inte känt behov av det heller”. (Ledare 4)*

Två ledare menar att en policy kan skapa bättre förutsättningar för att arbeta med frågor kring alkohol och droger. En ledare lyfter även vikten av utbildning för att hantera misstanke om cannabis hos en ung medlem.

*”Helt övertygad om att en tydlig drogpolicy som kommer ut skulle göra skillnad, som så mycket annat handlar det om tydlighet. (...) Att ha en drogpolicy som säger att vi har nolltolerans det är ju (...) det fattar man väl, men vad gör vi den dagen problem uppstår? Hur/vem slussar vi detta till? Eller vad gör jag som föreningsledare? Att man inte bara har en policy utan en riktlinje i att de här då vänder du den till den här personen, eller då gör du detta, helt övertygad om att det skulle hjälpa”. (Ledare 3)*

### Rutiner och relationer

Även om det inte finns en policy eller handlingsplan nedskrivna vittnar tre ledare om att de har rutiner för hur de ska agera vid oro. Tre av ledarna lyfter upp hur viktigt det är med trygghet i ledargruppen och deras rutiner. Två ledare betonar också vikten av goda relationer till föräldrarna.

*”Vi är överens vad vi tycker i frågan, vi är så trygga som ledare, oavsett vilken fråga som kommer upp tar vi den, så löser vi den. Det kanske inte är så att man måste ha en policy att luta sig mot för att veta hur man ska agera (...) vi har också en öppen dialog med föräldrarna så när det har varit något har vi pratat om det i ledargruppen och sedan tagit det men den aktuella familjen”. (Ledare 4)*

*”Förmodligen hade vi kallat föräldrarna i första läget, och sen hade vi fått ta det med klubben.” (Ledare 1)*

### **Upplevd förekomst av cannabis bland unga i föreningen**

Alla ledare beskriver att de har en mycket bra kontakt med ungdomarna de leder, och att de inte har erfarenhet av misstanke om bruk av cannabis hos unga.

*”Vi har en väldigt lugn grupp och inte varit i kontakt med det alls faktiskt... jag tror också har du ett lag med tjejer som satsar på träning då håller du nog inte på med cannabis tänker jag, oftast är det de som hoppar av.” (Ledare 1)*

Två ledare nämner situationer de har fått hantera som involverar droger.

*”Det har förekommit att folk varit på, större killar som har försökt att sälja. Då har ju dom kommit till oss, så har vi kunnat säga, att nu sitter nån som är skum, då har man kunnat ta det.” (Ledare 1)*

*”Vi har haft en tidigare som har slutat nu som höll på med nätdroger och det skulle förvåna mig om våra 20 killar, om några av dem inte har testat droger, men jag vet inte.” (Ledare 3)*

### **Ledarnas betydelsefulla roll**

Två ledare lyfter även hur viktig roll ledare har som möter ungdomar i deras verksamheter. De känner ett ansvar för ungdomarna både i och utanför den egna föreningsverksamheten.

*”Vi får inte underskatta vårt ansvar som föreningsledare, och verkligen ta ett ansvar när barn far illa (...) varje unge vi tappar för vi inte har koll på läget, det är ju framför allt för den enskilda det är sorgligt, men även för samhället (...) Idrottslivet och föreningslivet fyller ju en enormt viktig funktion, liksom att samla upp de här unga tjejerna och killarna som förmodligen skulle hamna på gatan annars. Det är ju inte bara en socialgruppsstillhörighet, men inom fotbollen har vi ju alla socialgrupper och det är ju det som är så fint med fotbollen, när man får på sig ett matchställ är det ointressant var man kommer ifrån” (Ledare 3)*



## Analys och diskussion

Syftet med den här studien var att undersöka vilken kunskap ideella ungdomsledare, från fyra olika organisationer, har vad gäller cannabis och deras beredskap att möta unga vid misstänkt cannabisbruk. Resultaten visar att ledarna har låga kunskaper om cannabis och önskar mer utbildning i frågan, samt att det saknas policyer och tydliga handlingsplaner i flera av föreningarna vad gäller åtgärder vid misstänkt cannabisbruk.

### Vill ha mer kunskap

I resultatet framkommer det att ledarna har låg kunskap om cannabis specifikt, men även droger generellt. Det blir också tydligt att ledarna önskar mer kunskap om droger samt material för att prata om droger med unga. Vi ser även att det skulle stärka unga själva om ledarna har kunskap och kan ge dem stöd i frågor om cannabis, vilket då kan ha en preventiv funktion i ungdomars eget ställningstagande vid en situation där cannabis erbjuds. Dessa fynd går i linje med det som Renström (2019) beskriver, att det behövs kunskaper i att känna igen högrisksituationer och att möta barn och unga i viktiga frågor för att stärka deras självkänsla, vilket kan verka preventivt för cannabisanvändning (Renström 2019).

### Omsorg skapar resilience

Ledarna uttrycker stort engagemang och omsorg för sina barn och unga. De vill att de ska må bra både i och utanför föreningsaktiviteten. Den tillit som ledare skapar i relationen med ungdomar är något ledarna ska ta för givet. Deras

engagemang som ledare är vitalt för många barn och unga som ibland saknar stöd hemifrån, vilket även Iwarsson beskriver (2016). Det ger en chans till ökad resilience, som stärker barnets möjligheter till att hantera svåra saker i livet.

## Avsaknad av policy

Vi noterar att den enda föreningen som har en lokal drogpolicy också har ett krav på drogpolicy från sin kommun för att beviljas bidrag. Vi såg att det saknades tydliga handlingsplaner och rutiner i föreningarna. Några ledare menade att deras rutiner gjorde att de kunde fånga upp och agera i frågor om cannabis, även om de inte hade nedskrivna handlingsplaner. Andra ansåg att en policy skulle göra stor skillnad. Vi menar att tydliga drogpolicyer och handlingsplaner skulle ge ledarna ökad trygghet i sitt ledarskap. Det skulle även öka ledarnas möjlighet att snabbt agera i en situation där cannabisbruk misstänks hos en ung medlem.

## Föreningslivet – en viktig del av samhället

Sundell och Forster (2005) menar att effektiva preventionsprogram behöver påverka flera olika risk- och skyddsfaktorer. Dessa faktorer kan vara skola, familj eller närmiljön. Eftersom många barn och unga är aktiva och spenderar mycket tid i föreningslivet, behöver föreningar involveras när samhället ska ta krafttag mot cannabis.

## Slutsats

Ledarna i denna intervjustudie upplevde sig sakna kunskaper om cannabis. En förening hade drogpolicy i sin förening, resterande hade ingen och det skilde sig mellan ledarna om de upplevde ett behov av policy eller inte. En ledare hade haft ett utbildningstillfälle om alkohol och droger i föreningen. Två ledare hade använt sig av material för att tala om droger med sina ungdomar.

Studien visade att det ligger ett stort ansvar på ledarnas egna engagemang för att öka sina kunskaper om cannabis. Den belyser även att det finns behov av kunskapshöjande insatser och utbildningsmaterial för föreningsledare om droger för att de ska kunna stötta unga som de möter i sin vardag. Med trygga ledare som har kunskap om cannabis och som vet hur de ska agera, ökar chanserna att fånga upp ungdomar vid misstänkt cannabisbruk.

## Referenser

- Essen, J.V., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014. Stockholm: Institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal högskola <http://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:808859/FULLTEXT01.pdf>.
- Equmenia (2020). Organisation. <https://equmenia.se/om-equmenia/>. Hämtad 2020-12-10
- Laura E. Berk, Child Development, 9th ed., CPI Group, 2012.
- Iwarsson, P. (2016). Du behövs som vuxen: en inspirerande bok för dina samtal med barn och unga. (Första upplagan, första tryckningen). Stockholm: Gothia Fortbildning
- Regeringens proposition, 2009/10:55. En politik för det civila samhället.
- Renström, M. (2019) Hälso- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, enheten för folkhälsa och rättighetsfrågor, Rapportnr: 2019:44
- RF-SISU Västra Götaland (2020). Om RF-SISU Västra Götaland. <https://www.rfsisu.se/vastragotaland/omrf-sisuvastragotaland?epslanguage=sv>. Hämtad 2020-12-10
- Statistiska centralbyrån (2020). Civila samhällets bidrag till BNP var 3,2 procent 2017 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/civila-samhallet/pong/statistiknyhet/det-civila-samhallet-2017/>. Hämtad 2020-02-17.
- Sundell, K. & Forster, M. (2005). En grund för att växa: forskning om att förebygga beteendeproblem hos barn. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad.

# Bilaga 1

## Intervjufrågor – Ledare

1. Vilken typ av förening är du ledare för?
2. Hur länge har du varit ledare i organisationen?
3. Vilka grupper är du ledare för?
4. Vilka policys och/eller handlingsplaner gällande alkohol och narkotika har ni i er organisation?
5. Hur används/arbetas dessa praktiskt i er förening?
6. Vilken kunskap har din organisations ledarskapsutbildningar gett dig om cannabis?
7. Var har du fått för kunskap från din organisation kring att hantera misstanke angående bruk av cannabis, hos en ung medlem?
8. Vad har du fått för kunskap från din organisation, för att hantera liberala påståenden eller åsikter från unga gällande cannabis?
9. Vad har du fått för stöd eller utbildning i dessa frågor från din organisation?
10. Vilka rutiner har din organisation om du som ledare misstänker att en ung person brukar cannabis?
11. Vilket stöd önskar du från din förening för att känna dig trygg med att hantera situationer som involverar cannabis eller frågor om cannabis?

BORÅS

## **Anpassning av metoden ANDT-coach till Borås**

En beskrivning av hur kunskap om cannabis kan tillämpas i verksamheter som möter barn och unga

Emelie Risbeck  
Malin Löfdahl

# BORÅS

## Anpassning av metoden ANDT-coach till Borås

Cannabis är den vanligast förekommande illegala drogen både nationellt och internationellt (Världshälsoorganisationen; WHO, 2016). Svenska drogvaneundersökningar genomförda på skolelever visar att användningen av alkohol och tobak minskar, men dessvärre ses inte samma positiva trend vad gäller cannabis. En ökande andel skolelever som testat cannabis använder cannabis mer regelbundet än tidigare och det blir allt vanligare att unga har en positiv inställning till cannabis (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2019).

Vuxna som möter barn och unga har ett behov av ökad kunskap om cannabis. Dels för att kunna bemöta ungas allt mer positiva inställning till cannabis, men också för att kunna samtala om cannabis och dess hälsorisker. Vuxna är även i behov av ökad kunskap om risk- och skyddsfaktorer för cannabisanvändning, för att utveckla det förebyggande arbetet med fokus på tidiga insatser (Folkhälsomyndigheten, 2020). Ökad kunskap leder dock inte automatiskt till en beteendeförändring (Webb & Sheran, 2006) och det krävs både stöd och kunskap för att utföra ett systematiskt förebyggande arbete på lokal nivå (Folkhälsomyndigheten, 2020).

I Borås stad finns ett strukturerat ANDT-förebyggande arbete som styrs av ett drogpolitiskt program. Det huvudsakliga målet i det drogpolitiska programmet är att inkludera det ANDT-förebyggande arbetet i ordinarie verksamhet (till exempel i grundskola, gymnasieskola, öppen ungdomsverksamhet och delar av civilsamhället). Det är ett mål som i dagsläget inte är uppnått.

## ANDT-coach

ANDT-coach är en metod som bygger på ANDT-utbildning till professionella. Metoden har bidragit till högre kunskapsnivå inom verksamheter som möter barn och unga samt till verkningfulla arbetssätt. ANDT-coach startade i Västerås 2014 som ett utvecklingsprojekt med finansiering av Folkhälsomyndigheten. Metoden har senare spridits till flertalet kommuner i Västmanland, Sörmland och Dalarna (Västerås stad, 2018).

ANDT-coach är ett utbildnings- och nätverkskoncept för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksprevention, med ett särskilt fokus på cannabis. Utbildningen, som sträcker sig över två dagar, riktar sig till vuxna som möter barn och



unga i sitt dagliga arbete och som har ett intresse av att driva ett ANDT-förebyggande arbete. Syftet med ANDT-coach är att skapa en gemensam plattform där vuxna har samma kunskap och vet vad det finns för hjälp och stöd att tillgå. För att säkerställa att utbildade ANDT-coacher får kontinuerlig stöttning och påfyllnad av ny kunskap ingår ANDT-coacherna i ett nätverk som leds av kommunens samordnare för ANDT-förebyggande arbete (Karlsson Pye, Hede & Vennerström, 2018).

Vi, Emelie Risbeck (utvecklingsledare folkhälsa ANDT) och Malin Löfdahl (Leg. sjuksköterska specialist i psykiatrisk omvårdnad), tror att ett införande av en anpassad version av metoden ANDT-coach i Borås skulle kunna leda till ökad kunskap om cannabis bland vuxna som möter barn och unga. Vi tror även att metoden kan bidra till att uppfylla Borås stads mål att inkludera det ANDT-förebyggande arbetet i ordinarie verksamhet. För att införa metoden i Borås bör den studeras i detalj. Sedan bör eventuella anpassningar utföras, på grund av att omständigheterna och behovet kan se annorlunda ut jämfört med den ursprungliga kontexten. En metod som utvecklas i en viss kontext kan behöva modifieras för att resultatet ska ge liknande effekter som ursprungsmetoden (Hansson & Von Thiele Schwarz, 2017).

## Syfte

**Syftet med projektet var att beskriva införandet av ANDT-coach i Borås och vilka anpassningar av metoden som utfördes. Syftet var också att, vid en pilotutbildning, undersöka huruvida deltagarna upplever att de har fått ökad kunskap och om de i så fall kan tillämpa den nya kunskapen i sin verksamhet.**

## Genomförande

### Anpassningar av metoden

För att anpassa metoden ANDT-coach till Borås användes verktyget Anpassnings- och följsamhetsverktyg för evidensbaserade metoder (Bilaga A). Även om få anpassningar genomförs säkerställer verktyget att relevanta anpassningar tas i beaktning (Augustsson, Hansson, Åhström & von Thiele Schwarz, 2017). För att studera metoden ANDT-coach i detalj användes en manual som tagits fram i syfte att underlätta för andra kommuner att införa metoden. Manualen beskriver syftet med och utformningen av tvådagarsutbildningen (Karlsson Pye, Hede & Vennerström, 2018).

## Deltagarnas upplevelser

En pilotutbildning genomfördes för att testa den anpassade utbildningen och för att undersöka huruvida deltagarna upplever att de kan tillämpa kunskapen från utbildningen. Sjutton deltagare deltog i utbildningen: två skolkuratorer från kommunala grundskolor, två skolkuratorer från kommunala gymnasieskolor, två skolkuratorer från fristående gymnasieskolor, en skolkurator från Högskolan i Borås, två fritidsledare från Öppen ungdomsverksamhet, en enhetschef från Arbetslivsförvaltningen som ansvarar för Borås stads stadsdelsvärdar, två ungdomsledare från Svenska kyrkan, två idrottskonsulenter från RF Sisu, en konsulent från Länsnykterhetsförbundet, en pedagog från Navet Science Center (Borås tekniska och naturvetenskapliga center för barn och ungdomar) och en politiker från fritids- och folkhälsonämnden.

Det var angeläget att få en bred representation, med deltagare från kommunala och privata verksamheter, verksamheter från Västra Götalandsregionen och civilsamhället. Majoriteten av deltagarna valdes ut av sina chefer som även är representanter i Borås stads drogpolitiska ledningsgrupp. Totalt var 21 personer inbjudna till utbildningen, men fyra personer lämnade återbud på grund av sjukdom. Två av de fyra personer som lämnade återbud var representanter från barn- och ungdomspsykiatrin.

Innan och efter utbildningen genomförde deltagarna totalt två enkäter (Bilaga B och C). Enkäterna syftade till att mäta deltagarnas kunskapsnivå före och efter genomförd utbildning samt deltagarnas upplevelse av att kunna tillämpa och förmedla kunskap om ANDT med särskilt fokus på cannabis. Deltagarna självskattade svar utgick från en fempunkts Likertskala där 1 = stämmer inte alls och 5 = stämmer mycket bra.

## Tillämpning av ny kunskap

I slutet av utbildningen tilldelades deltagarna en uppgift som gick ut på att planera en ANDT-förebyggande insats i sin verksamhet eller tillsammans med andra ANDT-coacher. Deltagarna fick en dryg månad på sig att formulera ett syfte, ange en målgrupp samt beskriva vad, hur och när insatsen skulle genomföras. Uppgiften syftade till att motivera utbildade ANDT-coacher till att tillämpa kunskapen från utbildningen i sin ordinarie verksamhet.

**Tabell 1: Anpassningar som genomfördes utifrån anpassnings- och följsamhetsverktyget för att implementera metoden ANDT-coach i Borås**

### **Identifiera aktörer**

- Medarbetare (utförare av metoden): utvecklingsledare folkhälsa ANDT.
- Chefer, styrgrupp: Borås Stads drogpolitiska ledningsgrupp med verksamhetschefer/enhetschefer från bl a grundskola, gymnasieskola, fristående gymnasieskola, öppen ungdomsverksamhet och individ- och familjeomsorg.
- Implementeringsansvarig (utvecklar metoden och/eller ansvarar för implementering): utvecklingsledare folkhälsa ANDT och sjuksköterska inom Barn- och ungdomspsykiatri.
- Målgrupp som berörs av metoden: vuxna som möter barn och unga i sitt dagliga arbete inom Borås Stad, Västra Götalandsregionen, fristående skolor och civilsamhället.
- Andra personer som kommer vara involverade: Polisen från lokalpolisområde Borås och representant från Individ- och familjeomsorgsförvaltningen som deltar som föreläsare under tvådagarsutbildningen.

### **Studera metoden i detalj**

- Kärnkomponenter: En interaktiv tvådagarsutbildning med särskilt fokus på cannabis och uppföljning samt stöttning till utbildade ANDT-coacher.
- Empowerment, tillämpbarhet.
- På vilket sätt kan kärnkomponenterna leda till önskat utfall? Genom att utbilda, stödja och fortbilda vuxna som arbetar med barn och unga.
- Kan metoden leda till det önskade utfallet i er verksamhet? Ja, det ANDT-förebyggande arbetet kan inkluderas i ordinarie verksamhet.
- Verkar metoden svara mot era behov? Ja, vuxna som möter barn och unga har ett behov av ökad kunskap om cannabis.

### **Identifiera olikheter mellan kontext där metoden har använts och er kontext**

- Typ av verksamhet: metoden riktas till liknande verksamheter, men vi vill utöka till att inkludera verksamheter från VG-regionen.
- Personal: utförare är liknande profession som i Västerås Stad.
- Nationella/kulturella skillnader: Likheter i kontexten är en anledning till val av metod.

## Bestäm vilka anpassningar som ska göras

### Metodens innehåll:

- Lägg till nya komponenter: I utbildningen: avsnitt om metoder, utbildningsmaterial skickas ut innan utbildningen, "hemuppgift".
- Ersätta komponenter med annat: teoretisk kunskap har delvis ersatts med gruppdiskussion och tillämpbarhet. Våldspreventiva inslag har ersatts med våldsprevention från Borås Stad.
- Ändra ordning på komponenter: Grupparbetet flyttas till dag 2 i syfte att avsluta med en positiv känsla dag 1 och inte skapa oro inför presentation av grupparbete.
- Upprepa komponenter: Fokus på empowerment; att stärka deltagarnas känsla av att de kan påverka och vara en del av det drogförebyggande arbetet.
- Förlänga eller utöka: Utökad tid för grupparbeten, till exempel "dialogskola om cannabis" där deltagarna får öva på att argumentera.

### Hur metoden används:

- Utförare: En fördel är att utföraren redan har kunskap inom ANDT, vilket utföraren i den ursprungliga metoden inte hade.
- Målgrupp: Metoden används för en bredare målgrupp. T ex riktas metoden även till VG-regionens verksamheter och Högskolan i Borås.

### Hur metoden implementeras:

- Stödjande aktiviteter: Borås Stads drogpolitiska ledningsgrupp är ett positivt stöd och kan delvis fatta beslut om att personal ska utbildas till ANDT-coacher.
- Förändringar som krävs i verksamheterna: tid och möjlighet att delta i tvådagarsutbildningen. Tid att driva/genomföra ett ANDT-förebyggande arbete inom ordinarie arbetstid.

## Planera hur implementeringen och anpassningarna av metoden följs upp

- Hur används den anpassade metoden? Utbildningar erbjuds 2-4 ggr per år, utbildade ANDT-coacher ingår i ett nätverk, får stöttning vid behov och erbjuds fortbildning.
- Hur kan vi följa, justera och kommunicera anpassningar som görs efter hand? Utvecklare och implementeringsansvarig för metoden är samma person som ansvarar för utförandet av metoden. Kommunikation om metoden sker via Borås Stads webbsida.
- Leder metoden till det önskade utfallet? Följs upp årligen via kommunövergripande handlingsplan. Ex: genomförda utbildningar, antal deltagare och utförda insatser i ordinarie verksamhet.
- Mått för uppföljning (implementeringsutfall): Initial användning (prova metoden för att få information om metoden är användbar och om ytterligare anpassningar behövs): Metoden provas genom en pilotutbildning.

### Bestäm på vilken nivå anpassningarna kan och får ske

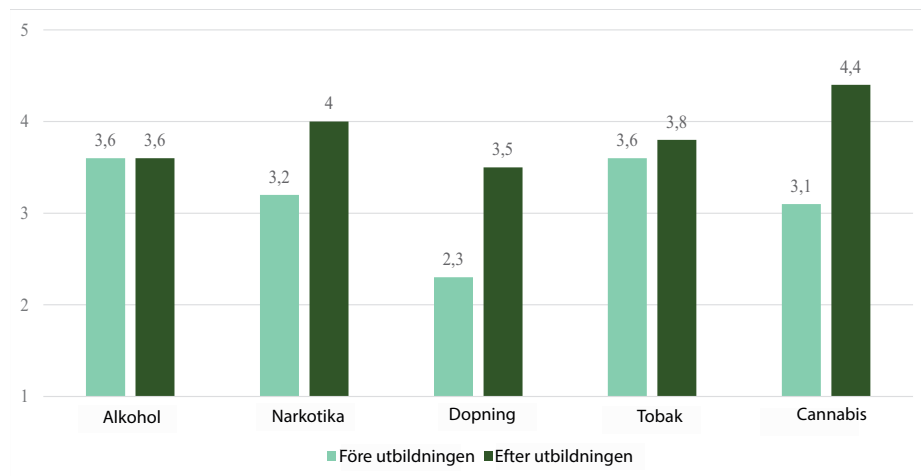
- Enhets-, avdelnings-, organisations-, eller systemnivå: För att möjliggöra att personal kan utbildas till ANDT-coacher krävs helst beslut inom förvaltningar och/eller nämnder. Chefer måste frigöra tid för att utbilda coacher och för att driva ett ANDT-förebyggande arbete i sin verksamhet.
- Övrigt: Anpassningarna handlar främst om att utveckla metodmaterialet.

## Anpassningar av metoden

Anpassningar som genomfördes för att implementera metoden ANDT-coach i Borås redovisas i Tabell 1. Till exempel utvecklades innehållet i tvådagarsutbildningen med uppdaterad statistik, aktuell forskning och kunskap. Vissa teoretiska inslag i utbildningen ersattes med grupparbeten och diskussioner i syfte att stärka deltagarnas förmåga att förmedla kunskap om cannabis. En komponent, i form av hemuppgift, lades till i slutet av utbildningen i syfte att motivera deltagarna att tillämpa kunskapen från utbildningen i sin verksamhet.

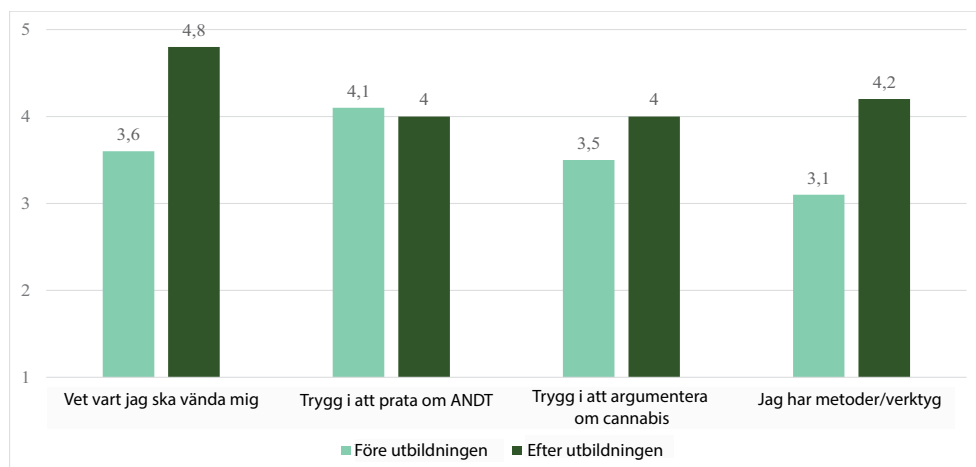
## Deltagarnas upplevelser

Deltagarna skattade sin teoretiska kunskap innan och efter utbildningen (Figur 1). Deltagarna upplevde att utbildningen bidragit till ökad kunskap om narkotika (3,2 innan mot 4,0 efter), dopning (2,3 innan mot 3,5 efter), tobak (3,6 innan mot 3,8 efter) och cannabis (3,1 innan mot 4,4 efter). Deltagarnas teoretiska kunskap om alkohol var oförändrad efter utbildningen (3,6 innan mot 3,6 efter).



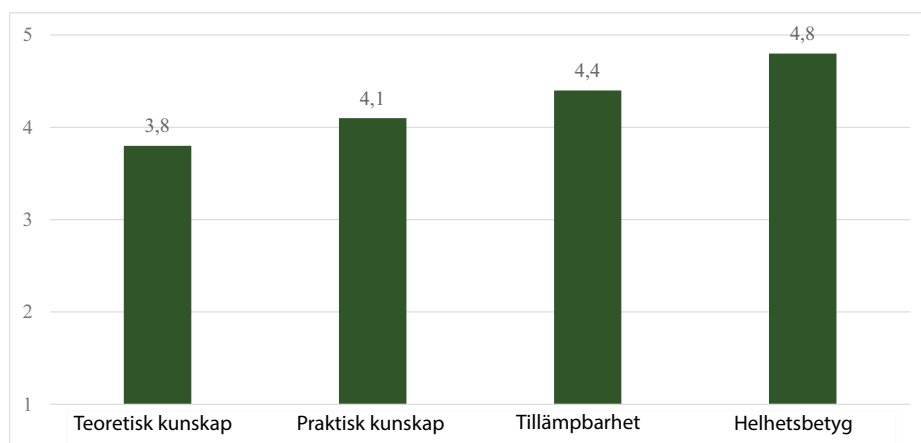
**Figur 1.** Diagrammet visar deltagarnas teoretiska kunskap om alkohol, narkotika, dopning, tobak och cannabis innan och efter genomförd utbildning. Deltagarna skattade sin teoretiska kunskap på en fempunkts Likertskala där 1 = stämmer inte alls och 5 = stämmer mycket bra. Exempel: Jag har tillräcklig kunskap om alkohol för att arbeta förebyggande.

Deltagarna skattade sin praktiska kunskap innan och efter genomförd utbildning (Figur 2). Deltagarna upplevde att utbildningen bidragit till ökad kunskap om var de ska vända sig om de behöver hjälp i frågor som rör ANDT (3,6 innan mot 4,8 efter). Deltagarna ansåg att utbildningen inte har bidragit till att de känner sig tryggare i att prata om ANDT (4,1 innan mot 4,0 efter), men de kände sig tryggare i att argumentera om cannabis (3,5 innan mot 4,0 efter). Deltagarna upplevde att de fått fler metoder/verktyg för att kunna arbeta ANDT-förebyggande i sin verksamhet efter genomförd utbildning (3,1 innan mot 4,2 efter).



**Figur 2.** Diagrammet visar deltagarnas praktiska kunskap innan och efter genomförd utbildning. Deltagarna skattade sin praktiska kunskap på en fempunkts Likertskala där 1 = stämmer inte alls och 5 = stämmer mycket bra. Exempel: Jag känner mig trygg i att prata om ANDT.

Efter genomförd utbildning besvarade deltagarna ett antal påståenden om utbildningen som helhet (Figur 3). Deltagarna upplevde att utbildningen har bidragit till viss teoretisk kunskap (3,8 av 5), praktisk kunskap (4,1 av 5) och tillämpbarhet (4,4 av 5). Deltagarna gav utbildningen 4,8 av 5 i helhetsbetyg. Slutligen fick deltagarna svara ja eller nej på om de kunde tänka sig att rekommendera utbildningen till en kollega. Sjutton av 17 deltagare svarade ”ja” på frågan om de rekommenderar utbildningen till en kollega.



**Figur 3.** Diagrammet visar deltagarnas helhetsintryck av genomförd utbildning. Efter genomförd utbildning besvarade deltagarna ett antal påståenden om utbildningen som helhet på en fempunkts Likertskala där 1 = stämmer inte alls och 5 = stämmer mycket bra. Exempel: Jag kommer kunna tillämpa det jag lärt mig i min yrkesroll.

## Tillämpning av ny kunskap

Uppgiften som deltagarna tilldelades i slutet av utbildningen resulterade i sex föreslagna insatser som ANDT-coacherna planerar att genomföra under 2021. I Tabell 2 redovisas vilka ANDT-coacher som initierat en insats, vad de planerar att göra samt hur de planerar att genomföra insatsen. 10 av 17 ANDT-coacher lämnade in en plan för genomförande av minst en insats.

**Tabell 2. Tabellen visar de olika insatserna som respektive ANDT-coach initierat och hur de planerar att genomföra den.**

Vem/vilka ANDT-coacher?	Vad?	Hur?
<b>Skolkuratorer, kommunala gymnasieskolor.</b>	Stärka det förebyggande arbetet vid insparken.	Presentera polisens föräldraskola på föräldramöten och utskick via lärplattformen Ping Pong.
<b>Skolkurator, fristående gymnasieskola.</b>	Stärka föräldrars och ungdomars kunskap kring narkotika och dess påverkan, med särskilt fokus på hjärnan.	Med hjälp av kunskap från den kognitiva neurovetenskapen samt information och kunskap kring vad som kan ersätta kicken, "tomrummet" utifrån psykologi och forskning kring välbefinnande.
<b>Skolkurator, högskolan i Borås.</b>	Öka studenternas kunskap om cannabis och sprida kunskap om att studenthälsan arbetar med ANDT-frågor.	Sprida kunskap genom synligt material och samtal med studenterna under ett lunch-event i en öppen yta på högskolan.

<b>Fritidsledare, Öppen ungdoms- verksamhet.</b>	Öka kunskapen om ANDT inom föreningslivet i området Sandared i Borås. Särskilt fokus på narkotika och dopning.	Genom ett möte/föreläsning med representanter från föreningslivet.
<b>Skolkuratorer, kommunala grundskolor.</b>	Öka skolkuratorernas kunskap om cannabis och hur man kan bemöta myter om cannabis.	Presentera 8 myter om cannabis, grupparbete och diskussioner på ett yrkesnätverk för skolkuratorer.
<b>Skolkurator, fristående gymnasieskola.</b>	Utbilda/samtala med personal om hur personalen kan arbeta ANDT-förebyggande samt hur de kan prata med föräldrar om ANDT.	Under tre APT. Föräldrar får information/kunskap under höstens första föräldramöte.

## Diskussion

Det finns ett behov av att öka kunskapen om cannabis bland vuxna som möter barn och unga för att stärka det ANDT-förebyggande arbetet på lokal nivå (Folkhälsomyndigheten, 2020). Syftet med projektet var att beskriva införandet av ANDT-coach i Borås och vilka anpassningar av metoden som gjorts. Syftet var också att, vid en pilotutbildning, undersöka huruvida deltagarna upplever att de fått ökad kunskap och om de i så fall kan tillämpa den nya kunskapen i sin verksamhet. **Resultatet visar att ANDT-coach är en metod som bidrar till ökad kunskap om cannabis och utbildade ANDT-coacher upplever i stor utsträckning att kunskapen kan tillämpas i ordinarie verksamhet.**

Genom att använda Anpassnings- och följsamhetsverktyget identifierades ANDT-coach-metodens kärnkomponenter och ett mindre antal anpassningar gjordes. Till exempel var det viktigt att bevara bredden av aktörer som potentiella ANDT-coacher, men i Borås version av metoden inkluderas även verksamheter från Västra Götalandsregionen och Högskolan i Borås. Även om det fanns en manual (Karlsson Pye, Hede & Vennerström, 2018) att utgå från ansågs det vara betydelsefullt att uppdatera materialet och fokusera än mer på att stärka deltagarnas förmåga att förmedla kunskap om cannabis.

**Deltagarna upplevde att de fått ökad teoretisk kunskap om narkotika, dopning och cannabis, medan kunskap om tobak var näst intill oförändrad och kunskap om alkohol var oförändrad.** Upplevelsen vid starten av utbildningen var att flertalet deltagare hade mycket god kunskap om ANDT och flera deltagare uppgav att de arbetar dagligen med frågorna. Efter genomförd utbildning tror vi att vissa deltagare insåg att ANDT är bredare och innefattar mer kunskap än vad de upplevde innan utbildningen. Anledningen till det är att fler uppgav att de kände sig trygga i att prata om ANDT innan utbildningen jämfört med efter utbildningen. Eventuellt kan vissa deltagare innan utbildningen ha haft en övertro på sin egen förmåga att prata om ANDT. Under utbildningen fick





deltagarna öva på att prata och argumentera om cannabis, vilket också kan ha fått dem att inse att det är en utmaning att använda sin kunskap i resonemang med andra.

**Deltagarna ansåg att utbildningen tillförde mer praktisk än teoretisk kunskap och tillämpbarheten ansågs vara mycket god.** Med vetskapen om att kunskap i sig inte leder till en förändring (Webb & Sheeran, 2006) valde vi att lägga ett ännu större fokus på praktiska moment och att stärka deltagarnas tro på sig själva som ANDT-coacher. Att deltagarna uttrycker ett behov av att få ytterligare teoretisk kunskap om ANDT kan snarare ses som något positivt. Det visar samtidigt på att ANDT-coach-metodens syfte att fortsätta fortbilda redan utbildade ANDT-coacher är en betydelsefull kärnkomponent för att uppnå önskat utfall.

10 av 17 utbildade ANDT-coacher lämnade in en plan för hur de vill arbeta ANDT-förebyggande i sin verksamhet. Perioden mellan pilotutbildningen och inlämningen av uppgiften präglades av hårdare restriktioner kopplat till covid-19-pandemin, vilket kan ha medfört att vissa deltagare hade svårt att prioritera uppgiften.

Utifrån våra resultat kan ANDT-coach anses vara en betydelsefull metod för att nå målet att inkludera det ANDT-förebyggande arbetet i ordinarie verksamhet. Samtliga deltagare som genomförde utbildningen uttryckte en trygghet och drivkraft att föra kunskapen vidare. Deltagarna uttryckte även ett behov av ytterligare kunskap och stöd inom ANDT. Våra resultat visar därmed att ANDT-coach är en relevant metod för att öka vuxnas kunskap om ANDT och att det är viktigt med kontinuerlig stöttning och påfyllnad av ny kunskap till redan utbildade ANDT-coacher.

## Referenser

- Augustsson, H., Hansson, H., Åhström, M., & von Thiele Schwarz, U. (2017). Användarmanual: Verktyg för anpassningar och följsamhet av evidensbaserade metoder. Implementeringsenheten vid Centrum för epidemiologi och Samhällsmedicin, Stockholms läns landsting. <http://dok.slso.sll.se/CES/FHG/Folkhalsoarbete/Informationsmaterial/Implementering/Manual-checklista.pdf>
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. (2019). Skolelevers drogvanor 2019. (CAN rapport 187).<https://www.can.se/app/uploads/2020/01/can-rapport-187-skolelevers-drogvanor-2019.pdf>
- Folkhälsomyndigheten (2020). Åtgärdsförslag för att förebygga användning samt medicinska och sociala skadeverkningar av narkotika Folkhälsomyndighetens åiterrapportering av regeringsuppdrag (S2019/04314/FS). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/5ce3639567ad495eae0dcec6071aaf9e/atgardsforslag-forebygga-anvandning-medicinska-sociala-skadeverkningar-narkotika.pdf>
- Hansson, H., & Von Thiele Schwarz, U. (2017). Användbar evidens: om följsamhet och anpassningar. Stockholm: Natur Kultur Akademisk. ISBN: 9789127818187
- Karlsson Pye, A., Hede, M., & Vennerström, J. (2018). ANDTcoach. Västerås Stad. <https://files.builder.missite.com/79/86/79864e82-5957-4cdf-b422-af6c2009ab1b.pdf>
- Västerås Stad. (2018). ANDTcoach i Västerås stad åren 2015-2017. <https://files.builder.missite.com/50/b4/50b4591d-cdd8-4fdc-8efa-f1b4339be9f1.pdf>
- Webb, T.L., & Sheeran, P. (2006). Does Changing Behavioral Intentions Engender Behavior Change? A Meta-Analysis of the Experimental Evidence. *Psychological Bulletin*, 132(2), 249-268. DOI: 10.1037/0033-2909.132.2.249
- WHO. (2016). The health and social effects of nonmedical cannabis use. [https://www.who.int/substance\\_abuse/publications/msbcannabis.pdf](https://www.who.int/substance_abuse/publications/msbcannabis.pdf)

**Anpassnings- och följsamhetsverktyg för evidensbaserade metoder**

<p><b>Identifiera aktörer som behövs i implementeringsarbetet samt har kunskaper om metoden och inflytande över det praktiska arbetet</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Medarbetare?</li> <li>○ Chefer, styrgrupp?</li> <li>○ Administratörer, granskare?</li> <li>○ Programutvecklare eller implementeringsansvarig?</li> <li>○ Forskare, FoU?</li> <li>○ Patientier, brukare, klienter eller anhöriga?</li> <li>○ Andra?</li> </ul>	<p><b>Studera metoden i detalj</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Undersök vilka kärnkomponenter metoden har?</li> <li>○ På vilket sätt kan kärnkomponenterna leda till önskat utfall?</li> <li>○ Kan metoden leda till det önskade utfallet i er verksamhet?</li> <li>○ Verkar metoden svara mot era behov?</li> </ul>	<p><b>Identifiera olikheter mellan <u>kontext</u> där metoden har använts och er kontext</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Typ av verksamhet</li> <li>○ Personal</li> <li>○ Målgrupp</li> <li>○ Nationella eller kulturella olikheter</li> <li>○ Övriga?</li> </ul>
<p><b>Bestäm vilka <u>anpassningar</u> som ska göras i:</b></p> <p><b>Metodens innehåll</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Lägg till nya komponenter</li> <li>○ Ta bort komponenter</li> <li>○ Ersätta komponenter med annat</li> <li>○ Andra ordning på komponenter</li> <li>○ Upprepa komponenter</li> <li>○ Korta ner eller kondensera insatser</li> <li>○ Förlänga eller utöka</li> <li>○ Integrera metoden och/eller delar av den i ett annat program (dvs. välja ut komponenter) eller använda inom ramen för en annan metod</li> <li>○ Annat?</li> </ul>	<p><b>Planera hur implementeringen och anpassningarna av metoden följs upp</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Hur används den anpassade metoden?</li> <li>○ Hur kan vi följa, justera och kommunicera anpassningar som görs efter hand?</li> <li>○ Leder metoden till det önskade utfallet?</li> </ul>	<p><b>Bestäm på vilken nivå <u>anpassningarna</u> kan och får ske</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Enhet-, avdelnings-, organisations- eller systemnivå</li> <li>○ Gruppnivå</li> <li>○ Individnivå</li> </ul>
<p><b>Hur metoden används</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Format</li> <li>○ Verksamhet</li> <li>○ Utförare</li> <li>○ Målgrupp</li> <li>○ Annat?</li> </ul> <p><b>Hur metoden implementeras</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Stödande aktiviteter</li> <li>○ Förändringar som krävs i verksamheten</li> <li>○ Ny kompetens</li> <li>○ Annat?</li> </ul>		

## Bilaga B. Enkät före utbildningen

Nedan följer 13 påståenden. Varje påstående har 5 möjliga svar (1 = Stämmer inte alls; 5 = Stämmer mycket bra). Markera den siffran som passar bäst in på dig.

1. Jag har stöd från min arbetsledning att arbeta med ANDT-frågor	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
2. På min arbetsplats är samtal om alkohol, narkotika, dopning och/eller tobak vanligt förekommande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
Om ja, vad handlar samtalen om?	<hr/> <hr/>				
3. ANDT-frågorna tillhör det systematiska arbetet på min arbetsplats/verksamhet	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
4. Jag känner mig trygg i att prata om ANDT	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
5. Jag känner mig trygg i att argumentera om cannabis	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
6. Jag har utrymme att arbeta med det ANDT-förebyggande arbetet i min tjänst	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
7. Jag har tillräcklig kunskap om alkohol för att arbeta förebyggande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
8. Jag har tillräcklig kunskap om narkotika för att arbeta förebyggande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
9. Jag har tillräcklig kunskap om dopning för att arbeta förebyggande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
10. Jag har tillräcklig kunskap om tobak för att arbeta förebyggande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
11. Jag har tillräcklig kunskap om cannabis för att arbeta förebyggande	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
12. Jag har metoder/verktyg för att kunna arbeta ANDT-förebyggande i min verksamhet	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
13. Jag vet var jag vänder mig om jag behöver hjälp i frågor som rör ANDT	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra

## Bilaga C. Enkät efter utbildningen

Nedan följer 16 påståenden. Varje påstående har 5 möjliga svar (1 = Stämmer inte alls; 5 = Stämmer mycket bra). Markera den siffra som passar bäst in på dig.

1. Jag har fått tillräckliga praktiska färdigheter under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
2. Jag känner mig trygg i att prata om ANDT	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
3. Jag känner mig trygg i att argumentera om cannabis	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
4. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
5. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap om alkohol under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
6. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap om narkotika under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
7. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap om dopning under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
8. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap om tobak under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
9. Jag har fått tillräcklig teoretisk kunskap om cannabis under utbildningen	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
10. Jag kommer kunna tillämpa det jag lärt mig i min yrkesroll	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
11. Jag har metoder/verktyg för att kunna arbeta ANDT-förebyggande i min verksamhet	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
12. Jag vet var jag vänder mig om jag behöver hjälp i frågor som rör ANDT	1	2	3	4	5
Stämmer inte alls					Stämmer mycket bra
13. Utbildningen som helhet var	1	2	3	4	5
Inte alls bra					Mycket bra
Kommentar: _____					
_____					

Var god vänd sida!



VÄNERSBORG

# **Upplevelser av DrogSmart**

Sara Gunnarsson Forsberg  
Tommy Aveckvist

# VÄNERSBORG

## Upplevelser av DrogSmart

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomför årligen enkätundersökningar av skolelevers drogvanor. Frågorna handlar om användande av alkohol, tobak och andra droger bland ungdomar i grundskolan och i gymnasiet. Cannabis är det vanligaste narkotikapreparatet som eleverna uppger att de använt sig av (CAN). Drogvaneundersökningen 2019 visade att ungdomars inställning att cannabis är ofarligt har förändrats över tid. På frågan ”Hur stor risk tror du det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt om de provar marijuana eller hasch 1-2 gånger?” svarade 42 procent av eleverna i Västra Götalands län år 2016 att det var lite eller ingen risk. År 2019 hade den andelen ökat till 51 procent, CAN (2019).

Sara Gunnarsson Forsberg som är drogförebyggande samordnare vid Vänersborgs kommun, och Tommy Avekvist, socialpedagog vid Kunskapsförbundet Väst, har genomfört DrogSmart under fyra år på Birger Sjöbergsgymnasiet i Vänersborg. DrogSmart är ett undervisningsmaterial om cannabis och syftet är att erbjuda alla eleverna i årskurs ett en utbildning om cannabis. Upplägget för DrogSmart är tre lektioner med olika teman som alla innehåller gruppdiskussioner.

### Första träffen

På första träffen med DrogSmart pratar vi om vad en drog är och vad man kan vara beroende av, och eleverna har gruppdiskussioner om anledningen till att man provar att använda droger. Första träffen innehåller också en genomgång av risk- och skyddsfaktorer, information om vad cannabis är, samt lokal, regional och nationell statistik som visar hur många ungdomar som har provat cannabis. Vi drar paralleller till tobaksindustrin och pratar om hur tobaken marknadsfördes och hur cannabis marknadsförs idag av till exempel artister och influensers. Vi har även visat en film där eleverna får träffa Erik Leijonmarck som pratar om varför Sverige inte har legaliserat cannabis. Eleverna har även en gruppdiskussion där de får möjlighet att diskutera vad som hade hänt om någon i familjen eller en kompis hade börjat använda cannabis.

Vi avslutar med att visa var i Vänersborg det finns hjälp att få och går igenom hemuppgiften till nästa träff. Uppgiften handlar om att de ska prata med en vuxen som betyder mycket för dem, exempelvis en förälder eller vårdnadshavare, om hur den vuxne hade reagerat ifall ungdomen hade provat cannabis. Syftet med att få en hemuppgift är att vi vill att eleverna ska prata med sina föräldrar och få deras synpunkter. Föräldrarnas inställning till att använda cannabis eller





inte kommer att påverka barnens inställning. Det är viktigt att ungdomarna vet vad deras föräldrar har för inställning till cannabis. Sundell (2008) menar att så länge barnen bor kvar hemma är föräldrarna och relationen till dem den viktigaste risk- och skyddsfaktorn.

### **Andra träffen**

Andra träffen i DrogSmart börjar med att eleverna får redovisa sina föräldrars åsikter och hur de hade reagerat ifall deras barn hade provat att röka cannabis. Vi pratar om hur statistiken över användningen av cannabis bland ungdomar ser ut i världen. Vi pratar om belöningssystemet och hur THC (Tetrahydrocannabinol – det huvudsakliga aktiva ämnet i cannabis) påverkar hjärnan och går igenom kognitiva förmågor som påverkas. Träff två avslutas med att eleverna har gruppdiskussioner om hur samhället påverkas vid narkotikahandel.

### **Andra träffen**

På tredje träffen i DrogSmart är det fokus på miljön, värderingsövningar och utvärdering. Vi pratar om vad man stödjer och vad man bidrar till när man köper droger, till exempel terrorism, människosmuggling, konflikter och krig. Vi gör ”fyra-övningar” som är en form av värderingsövningar där elever själva får ta ställning och ställa sig i det hörnet i rummet där det argumentet finns som de håller med om. Frågorna vi diskuterar är varför ungdomar provar att testa cannabis och för vems skull de säger nej till cannabis. Till sist gör vi en sammanfattning vad vi pratat om under de tre träffarna med DrogSmart och repeterar vart man kan vända sig för att få hjälp, för sig själv eller en kompis.

I slutet av tredje, som också är den sista träffen, får eleverna skriva ner fem saker som de tar med sig från de tre träffarna med DrogSmart, alltså något de lärt sig. De får också svara på en utvärdering av vad de tycker om det olika träffarna och innehållet i respektive träff. Varje år har cirka 250 elever skrivit ner fem saker de tar med sig samt svarat på utvärderingen.

Målet med DrogSmart är att eleverna ska få mer kunskap om cannabis och dess konsekvenser för individ, samhälle och miljö. Genom en bred kunskap om cannabis och dess konsekvenser är de önskade effekterna att eleverna får ett mer kritiskt förhållningssätt till cannabis och att eleverna stärker sina argument för att säga nej till cannabis. Genom DrogSmart vill vi rusta eleverna så att de den dagen de får frågan om de vill prova att röka cannabis redan ska ha bestämt sig vad de ska svara och varför. DrogSmart är ett väldigt bra tillfälle att prata med eleverna om deras kunskaper och inställningar kring cannabis. Vi är också intresserade av hur eleverna uppfattar det.

## Syfte

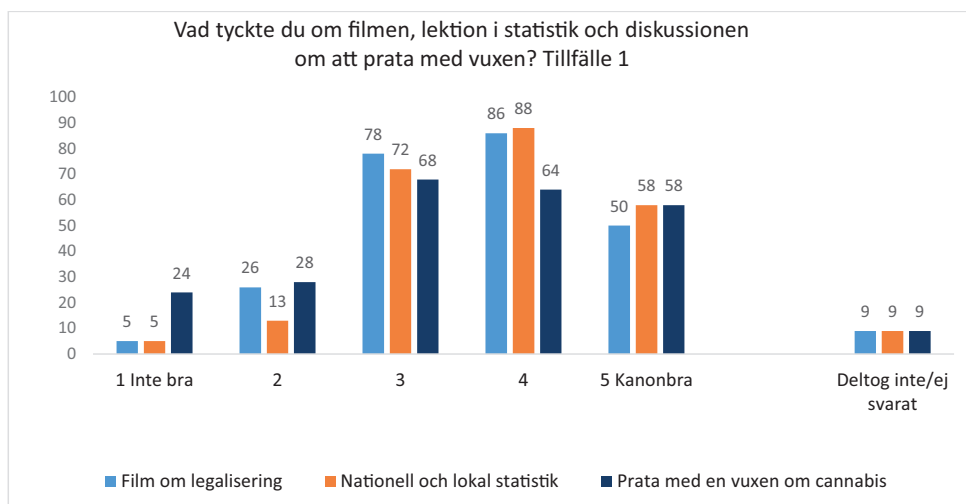
**Syftet med den här undersökningen var att ta reda på upplevelser av DrogSmart från de elever som har medverkat under fyra år.**

## Genomförande

Vi sammanställde svaren från 1080 elever som hade medverkat på DrogSmart under fyra år och svarat på en utvärdering i form av en enkät och fem punkter om vad de tog med sig från sitt deltagande i DrogSmart under 2016–2019.

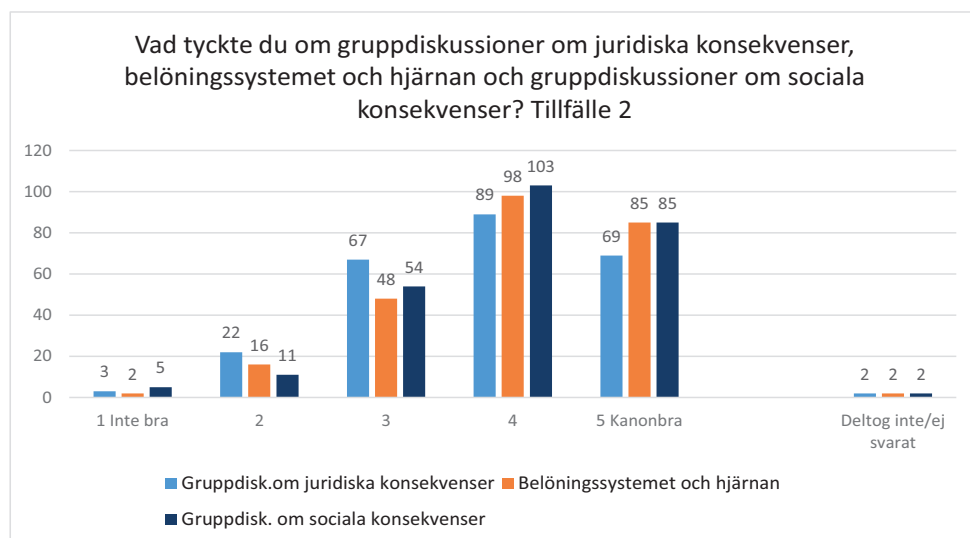
## Resultat

Nedan följer sammanställningen från utvärderingen 2019. **Figur 1 visar vad eleverna tyckte om träff 1 av DrogSmart.** Frågan var Vad tyckte du om lektionen? och det var 218 elever som gav lektionen en trea, 238 gav den en fyra och 166 gav lektionen en femma. Första träffen fick eleverna se en film om legalisering av cannabis och vi pratade om nationell och lokal statistik kring cannabisanvändning. Eleverna hade även gruppdiskussioner om hur det trodde att en vuxen hade reagerat ifall de hade använt cannabis.



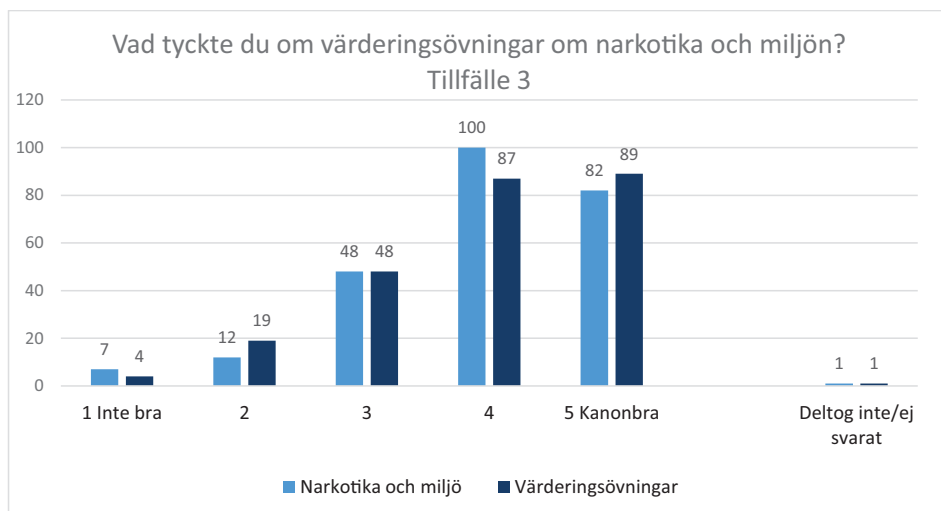
Figur 1 visar vad eleverna tyckte om träff 1 av DrogSmart.

Figur 2 visar vad eleverna tyckte om träff två av DrogSmart. Frågan var Vad tyckte du om lektionen? och de skulle svara på en skala mellan 1 och 5, där 1 var inte bra och 5 var kanonbra. Det var 169 elever som gav lektionen en trea, 290 elever gav den en fyra och 239 gav lektionen en femma. Andra träffen innehöll bland annat gruppdiskussioner om juridiska konsekvenser, hur hjärnan påverkas av cannabis samt en gruppdiskussion om sociala konsekvenser.



Figur 2 visar vad eleverna tyckte om träff två av DrogSmart.

**Figur 3 visar vad eleverna tyckte om träff tre av DrogSmart.** Frågan var Vad tyckte du om lektionen? och de skulle svara på en skala mellan 1 och 5, där 1 var inte bra och 5 var kanonbra. Det var 96 elever som gav lektionen en trea, 187 elever gav den en fyra och 171 elever gav lektionen en femma. Tredje och sista träffen handlar mycket om miljön och att stärka eleverna i att de ska våga säga vad de tycker om cannabis genom värderingsövningar.



**Figur 3** visar vad eleverna tyckte om träff tre av DrogSmart.

I samband med tredje och sista träffen får alla elever skriva ner fem punkter om vad de tar med sig från DrogSmart. Nedan följer en sammanfattning av alla elevernas synpunkter uppdelade inom de olika områden som diskuterades på DrogSmart: sociala konsekvenser, socialtjänsten, polisen och kriminalitet, grupstryck och miljö.

## Sociala konsekvenser

En av eleverna skriver:

*”Jag tycker att det har varit bra med denna undervisning för jag hade verkligen ingen aning om hur cannabis påverkar oss själva men nu när jag vet är det absolut aldrig ett alternativ. Även fast det nog inte hade varit det innan. Men man vet aldrig, jag kanske hade trott att det inte hade varit så farligt”.*

En av eleverna reflekterar kring kostnaderna, *”det kostar extremt mycket pengar för samhället”*. En annan elev skriver *”om jag hade tagit någon drog hade det inte påverkat bara mig utan även alla andra i min omgivning”*. En elev skriver *”man får koncentrations-svårigheter om man skulle använda sig av droger. Men man skulle även få svårt att få jobb, lägenhet, boende och i framtiden även hamna i brottsregistret”*.

En elev skriver *"Droger kan leda till svåra förhållanden mellan olika relationer, familj, pojkvän och vänner"*. En annan elev är inne på samma spår och skriver *"Kan leda till tuffa konsekvenser då man kan bli hemlös eller åker i fängelse, problem med polisen och socialen mm"*. En elev skriver att *"Droger gör att du prioriterar dem över allt annat"*. En elev skriver att *"Jag har lärt mig massa med saker om cannabis jag inte visste om som tex hur det påverkar oss själva, miljön, samhället och kompisar"*. En elev skriver *"Det har väckt tankar om vilka problem andra kan ha utan att man vet om det"* – insiktsfull kommentar från eleven.

Eleverna får i läxa att prata med någon vuxen kring hur den vuxne hade reagerat om eleven hade provat cannabis. En elev skriver att den tar med sig *"Hur mamma och pappa skulle ha reagerat om jag skulle testat narkotika"*. En annan elev skrev *"Mamma blev besviken"*.

## Socialtjänsten, polisen och kriminalitet

En kommentar bland de som förespråkar en legalisering av cannabis brukar vara att man hela tiden blir anmäld till polisen om man söker hjälp. Polisen har alltid en skyldighet att anmäla till socialtjänsten om det handlar om ungdomar under 18 år som blivit tagna för narkotikabrott medan socialtjänsten aldrig anmäler det till polisen. En av eleverna skriver att hen har lärt sig att *"socialtjänsten kan hjälpa dig utan att kontakta polisen"*. En elev skriver *"Droger kan leda till grov kriminalitet då man blir beroende av drogen och kan göra vad som helst för att göra det igen"*.

## Gruppträck

En elev skriver i utvärderingen *"Att jag aldrig någonsin ska testa för att det alltid börjar med ett litet "test" eller smaka sen blir man beroende"*. En annan elev skriver *"Att våga sticka ut. Om kompisarna röker eller förbrukar cannabis ska jag inte börja röka för att känna mig cool eller inte känna mig utanför."* En annan elev skriver *"Jag har lärt mig att ta ställning och säga NEJ!"*. En annan elev skriver *"Jag tar även med mig att jag har bestämt att jag ska svara nej ifall jag får frågan senare i livet"*. En annan elev är inne på precis samma spår och skriver *"Jag hade redan bestämt mig för att inte testa men nu är jag ännu säkrare i mitt val"*. Två elever skriver i utvärderingen 2019 *"Don't do drugs!"* En elev skriver *"Jag tar med mig hur enkelt folk har för att falla för gruppträcket och falla för frestelsen att testa droger som en påminnelse att det aldrig är och kommer att vara värt att det"*.

## Miljö

Många ungdomar är medvetna om miljön och att vi tillsammans måste var rädd om den. En elev skriver *"Narkotika påverkar miljön negativt eftersom man skövlar regnskog för att få odlingsmark"*. En annan skriver *"Koldioxidutsläppen blir stora – en joint ger 1,5 kg koldioxidutsläpp"*. Två andra elever skriver *"Djur som*

*lever nära narkotikaodlingar kan dö av gifterna i och på plantorna” samt ”Drog-tillverkningen påverkar miljön negativt då djur och den biologiska mångfalden påverkas”. En av eleverna som deltog 2019 skriver ”Miljöpåverkan är väldigt stor, innan man köper droger måste man tänka på det”.*

## Negativa åsikter från eleverna om DrogSmart

En del tycker att det har varit långtråkigt och några tycker att de redan visste allt som togs upp under träffarna. En elev har upplevt att hans åsikt inte var välkommen eftersom han gick emot propagandan. En elev tycker att DrogSmart ska lägga mycket mer fokus på användning av alkohol eftersom många inte riktigt förstår hur alkohol påverkar hjärnan och kroppen. En elev tycker att lektionerna har varit långtråkiga och att lektionerna behöver göras roligare.

En elev skriver att hen redan var medveten om mycket av det som togs upp och hade hellre sett en djupdykning i ämnet. En elev tycker att en genomgång av olika slags droger hade varit bra och framför allt att få reda på vad skillnaden är på cannabis, marijuana och hasch.

TVå elever skriver att de inte tycker att vi ska prata om eller lära ut något om cannabis eftersom vi själva inte har provat och då inte kan veta något om hur det är. En elev tycker att vi borde pratat mer om partydroger och inte bara om cannabis som de flesta redan vet vad det är och vad som händer. En elev skrev ”420 blaze it” som är en hänvisning till den 20 april som är den internationella cannabisdagen. En elev tycker att det behövs mer fakta som är ny och en elev ville ha mer diskussioner och grupparbete.

## Diskussion

Syftet med den här undersökningen var att ta reda på hur de 1 080 som har medverkat i DrogSmart under fyra år har upplevt sin medverkan. **Resultaten visade att de tycker att undervisningen har lärt dem nya fakta om cannabis och dess negativa effekter.** De flesta tycker även att lektionerna har varit roliga och haft ett bra och intressant upplägg.

Något som stack ut var att vi upplevde att kunskapen om cannabis bland eleverna var generell låg. I en klass fick vi till exempel frågan om man rökte cannabis. Vi anser dock att det är ett sunt tecken att inte alla elever vet mycket om cannabis och hur det används. Vi som är utbildningsansvariga för DrogSmart tycker att träffarna är bra tillfällen att möta eleverna för att diskutera deras tankar och uppfattningar om cannabis.

Efter varje år har en utvärdering genomförts och materialet och innehållet i träffarna har reviderats med hjälp av synpunkterna från eleverna. Grundmaterialet som vi hade första året, 2016, skiljer sig markant från årets material eftersom vi måste uppdatera med nya fakta om cannabis och utveckla materialet. Det vi i

huvudsak har lagt till i materialet är hur synen på cannabis har förändrats över tid samt liberalisering och legaliseringen av cannabis i olika länder. Grundtanken och syftet är det samma och vi vill fortfarande ha en diskussion och dialog med eleverna.

**Majoriteten av eleverna uppskattar, precis som personalen på skolan, att vi tar tid till att genomföra DrogSmart.** DrogSmart blir också ett väldigt bra sätt att skapa relationer och knyta nya kontakter med eleverna. Ganska ofta möter vi elever som kommer ihåg oss från DrogSmart, ibland flera år efter att vi träffat dem. Eftersom DrogSmart idag ingår i årshjulet på gymnasiet ser vi fram emot att under flera år framöver arbeta med och utveckla DrogSmart på gymnasiet.

De flesta tycker att det är givande och roligt med DrogSmart men några elever har skrivit att de inte känner att vi gruppleddare varit tillåtande och lyhörda nog för att de ska känna att vi har lyssnat på dem och att deras åsikter är värdefulla.

## Slutsats

På det stora hela visar vår undersökning att DrogSmart är bra för att förebygga användning av cannabis hos unga och vi föreslår att Vänersborgs kommun fortsätter arbetet med DrogSmart tillsammans med personal på Birger Sjöberg-gymnasiet.

# Referenslista

- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2019). Skolelevs drogvanor 2019 (CAN Rapport 187). Stockholm: CAN.
- Sundell, K. (2008): Risk- och skyddsfaktorer för narkotikabruk. I Andréasson, S. (red.), Narkotikan i Sverige. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut, ss. 92-106.



TROLLHÄTTAN

## **ANDT på schemat**

En undersökning av effekten av lektionsintegrerade utbildningsinsatser gällande ANDT

Emil André  
Monika Leijon

# TROLLHÄTTAN

## ANDT på schemat

Att förebygga och åtgärda droganvändning bland unga är ett pågående arbete inom Sveriges kommuner. Hur de olika kommunerna går till väga skiljer sig på flera sätt, men med det sagt finns det vissa ramar att förhålla sig till. Ett exempel på ett sådant ramverk är barnkonventionen. Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen lag och i den står i artikel 33:

*”Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.” (UNICEF Sverige, 2009).*

En viktig arena för unga i Sverige är skolan. En stor del av deras tid spenderas här och har således en potentiellt stor påverkan på deras generella synsätt och värderingar. Skolverket jobbar bland annat utifrån barnkonventionen som tydligt beskriver att utbildningsmässiga åtgärder ska vidtas för att skydda barn från **alkohol, narkotika, doping och tobak (ANDT)**. Hur dessa åtgärder är utformade och appliceras är dock inte lika tydligt definierat och således mer öppet för tolkning.

Framför allt tidigare, men även fortfarande, användes olika typer av så kallade ”scared-straight programs” för att förebygga ungdomskriminalitet och droganvändning. Denna strategi har varit mycket omdiskuterad och den har utvärderats vid flera tillfällen. I en majoritet av de gånger som programmet implementerats har det inte uppvisat positiva resultat. Vid flera tillfällen har det till och med uppvisat en ökning av kriminalitet eller droganvändning hos målgruppen (Petrosino, Turpin-Petrosino, Hollis-Peel & Lavenberg, 2013).

Sveriges regering beslutade år 2016 om en samlad strategi med det övergripande målet att skapa ett samhälle fritt från narkotika och doping och med minskade skador från alkohol och tobak (Prop. 2015/16:86) (CAN.se). Denna strategi kallas för ANDT-strategin.

Inom Trollhättans stad ligger bland annat barnkonventionen och ANDT-strategin till grund för det drogförebyggande arbetet. En del av denna strategi är det som kallas för ”ANDT på schemat”, ett digitalt metodmaterial för lärare som riktar sig mot elever i årskurs 6–9. På hemsidan [www.andt.drugsmart.com](http://www.andt.drugsmart.com) finns det i stort sett färdiga lektioner för respektive skolämne som behandlar de olika drogerna som berörs inom ANDT-strategin (ANDT, 2020).

I ljuset av implementeringen av tidigare nämnda ”scared-straight programs” och dess omstridda resultat, samt den relativt nya ANDT-strategin, dyker framför allt en fråga upp: Ger ”ANDT på schemat” önskvärt resultat?

För att undersöka resultatet av ANDT som utbildningsinsats valdes två grundskolor ut. En av skolorna hade sedan tidigare implementerat ANDT på schemat och en blev introducerad till, och genomförde lektioner med, ANDT-materialet som en del av studien.

## Syfte och frågeställning

**Syftet med projektet var att undersöka om återkommande lektionsintegrerade utbildningsinsatser ger effekt på självupplevd kunskapsnivå inom ANDT-området, för elever och lärare på grundskolenivå.**

## Metod

### Studiedeltagare

Två grundskolor tillfrågades om att delta i studien. Skola nummer ett valdes för att kunna implementera ANDT på schemat från början till slut och skola nummer två på grund av att de sedan tidigare implementerat ANDT på schemat i sin undervisning. I studien användes ett-steps-klusterurval med 265 elever, 164 före och 101 efter, från årskurs 9. Deras åtta lärare och en sjuksköterska deltog också. Förfrågan om deltagande gjordes via mejl och muntligt på svenska. Inom de valda klustren gjordes ingen medveten exkludering av potentiella studiedeltagare förutom att all information var på svenska.

### Procedur

De lärare från skola nummer ett som valt att delta fick en kortare genomgång av hur materialet gällande ANDT på schemat kan användas och visst stöd i förberedelser och genomförande av lektionerna. Eftersom syftet med ANDT på schemat är att det ska integreras i redan befintlig utbildning lämnades det stort utrymme till respektive lärare att använda sig av materialet på sitt sätt.

Frågeformulär, riktade till elever och bestående av flervalsfrågor, delades ut och samlades in vid två tillfällen per deltagande klass. En enkät användes före utbildningsinsatsen och den andra efter. De inblandade lärarna fick även fylla i en liknande enkät både före och efter insatsen. Intervjuer genomfördes även med två lärare och en sjuksköterska i syfte att ge en djupare bild av deras upplevelser. De utgör därmed ett komplement till resultatet som framkom i enkäterna.

## Etiska överväganden

Enkäten var skapad på ett sådant sätt att det i efterhand inte gick att spåra hur specifika studiedeltagare svarat – deltagarna var således anonyma. De etiska övervägandena gjordes i enlighet med Vetenskapsrådets riktlinjer (2017).

## Instrument

Det användes fyra olika frågeformulär till datainsamling. Det första frågeformuläret bestod av sex frågor. De första tre frågorna var identiska med den andra enkätens tre första frågor. Fråga nummer 4 var en flervalfråga gällande var deltagaren tror att unga lär sig mest om ANDT. Här kunde deltagarna välja mellan sex alternativ och en blank ruta med utrymme för andra förslag. I fråga nummer 5 ombads deltagarna att skatta hur många gånger de minns att det talats om ANDT i skolan under lektionstid. Skalan här gick från aldrig till mer än 5–10 gånger. På den sista frågan i det andra frågeformuläret ombads deltagarna att besvara om de anser att personer i nionde klass bör lära sig i skolan om ANDT och relaterade områden. Denna fråga hade fyra alternativ – ja, nej, vet inte och kanske.

Det andra frågeformuläret bestod av fem frågor. För att besvara de första tre frågorna ombads deltagarna att skatta hur de upplever sin egen, sina klasskamraters och sina lärares kunskap om ANDT. Detta gjordes på en skala från 1 (obefintligt) till 5 (utmärkt). På fråga nummer 4 ombads deltagarna att skatta sin upplevelse av ANDT på schemat. Även detta gjordes på en skala från 1 (dåligt) till 5 (bra). Den femte frågan berörde huruvida ett långsiktigt arbete med ANDT på schemat kan höja kunskapsnivån för unga eller ej. Även denna fråga besvarades på en skala från 1 (ej troligt) till 5 (mycket troligt).

Det tredje och fjärde frågeformuläret riktade sig till de lärare som deltagit och bestod av samma frågor och alternativ som de tidigare beskrivna frågeformulärena, men med mindre omformuleringar för att passa lärarnas roll. Exempelvis så stod det kollegor (pedagoger) istället för klasskamrater på fråga nummer 2. Lärarnas andra enkät bestod även av fler frågor än elevernas. Det valet gjordes för att lärarna utöver sin upplevelse av materialet har en unik inblick i hur det mottagits av deras elever.

Samtliga frågor med tillhörande alternativ finns redogjorda för i tabell 1,2,3 och 4.

## Avvikelser i användandet av instrumenten

Under rådande covid-19-pandemi så försvårades insamlingen av enkäter vilket ledde till en större mängd före- än efter-enkäter, 164 före jämfört med 101 efter. Ytterligare så var vissa av frågorna i före- och efter-enkäterna olika. Detta ledde till att t-test bara utfördes på de frågor som överlappade mellan enkäterna. Resterande frågor, och deras svar, redogörs för i tabell 1 och 2 och diskuteras under diskussionsavsnittet, men de var inte mål för statistisk beräkningsmetod i större utsträckning än att procentsats beräknades och tolkades.

Frågorna i intervjuerna med de två lärarna och sjuksköterskan handlade om i fall de märker av någon kunskapsförändring för elever och lärare före och efter användandet av ANDT på schemat. Andra frågor som ställdes var: ”Varför är just du drivande i den här frågan?” och ”Vad är det som gör att det är så att det är viktigt?” Den sista frågan som ställdes var: Finns det några svagheter i materialet?

För att värna om deltagarnas anonymitet har det inte heller skiljts på lärarna och sjuksköterskans enkäter. Enkäterna har behandlats som, och beskrivs som, om det endast är lärare som svarat.

### **Dataanalys**

För att tolka delar av den insamlade datan användes ”paired samples t-tests”, som är ett test som beräknar om det finns någon signifikant skillnad mellan medelvärden. I det här fallet så visar detta om upplevd kunskapsnivå har förändrats mellan före och efter insatsen. Variablerna FöDinKunskap och EfDinKunskap består av studiedeltagarnas självskattade, och upplevda, egna kunskap före (FöDinKunskap) och efter (EfDinKunskap).

FöKamKunskap och EfKamKunskap är uppbyggda på samma vis som tidigare beskrivna variabler men här behandlas studiedeltagarnas upplevda kunskap hos sina kamrater.

De sista variablerna som använts, FöLärkunskap och EfLärkunskap, består av studiedeltagarnas upplevda kunskap hos sina lärare – före och efter insats. Se tabell 5 nedan för en redogörelse av av dessa resultat.

Intervjuerna med de två lärarna och sjuksköterskan spelades in på band och sedan transkriberades det till text.

# Resultat

Den första enkäten användes dels för att få data att beräkna (se de tre första frågorna i tabell 1), dels för att få en initial skattning av vad deltagarna har för upplevelse av utbildningsinsatser gällande ANDT-fältet innan insatsen. De frågor som vi ville ha svar på genom självskattningen var: Var lär man sig om ANDT? Hur ofta har ni pratat om ANDT och bör ni prata mer om ANDT i skolan?

**Tabell 1**

Tabellen visar svarsfrekvensen för ”föreenkät 1” för elever. Till höger om respektive fråga följer de tillhörande svarsalternativen (1 till 5 = lågt till högt) och under alternativen redovisas fördelningen av svar på två vis, antal som valt det svaret och hur många procent det är av det totala antalet svar. Det totala antalet svarande var 164.

Frågor och svarsfrekvens	Svarsalternativ				
<b>1. Hur upplever du din egen kunskap om ANDT på en skala från 1 till 5?</b>	1	2	3	4	5
<b>1. Svarsfrekvens, N (%)</b>	11 (7)	23 (15)	61 (39)	38 (24)	23 (15)
<b>2. Hur upplever du dina klasskamraters kunskap om ANDT?</b>	1	2	3	4	5
<b>2. Svarsfrekvens, N (%)</b>	13 (8)	33 (21)	64 (41)	33 (21)	13 (8)
<b>3. Hur upplever du dina lärares kunskaper?</b>	1	2	3	4	5
<b>3. Svarsfrekvens, N (%)</b>	9 (6)	33 (8)	39 (25)	50 (32)	45 (29)
<b>4. Var tror du personer i din egen ålder lär sig mest om ANDT?</b>	Skolan	Internet	Föräldrar/ Vårdnads- havare	Kompisar	Media (Ex film)
<b>4. Svarsfrekvens, N (%)</b>	11 (6)	50 (26)	22 (11)	62 (32)	41 (21)
<b>Fortsättning fråga 4.</b>	Vet ej/ingen åsikt	Annan plats (blank ruta)			
<b>4. Svarsfrekvens, N (%)</b>	5 (3)	5 (3)			
<b>5. Hur många gånger minns du att ni har talat om ANDT i skolan, antingen under lektionstid eller vid föreläsningstillfälle?</b>	1–3 ggr	3–5 ggr	5–10 ggr	Mer än så	Aldrig

<b>5. Svansfrekvens, N (%)</b>	50 (40)	17 (14)	3 (2)	2 (2)	41 (33)
<b>6. Tycker du att personer i din egen ålder bör lära sig i skolan om ANDT och områden relaterade till ANDT?</b>	Ja	Nej	Vet inte	Ingen åsikt	
<b>6. Svansfrekvens, N (%)</b>	80 (70)	10 (9)	18 (16)	7 (6)	

*Noter: Procent av total (%) Antal svar (N). Fördelningen av de fem svar skrivna under fråga 4. Annan plats (blank ruta) såg ut som följer: 1/5 Ghattot, 1/5 Sport i grupp, 1/5 Utelligare på stan, 2/5 Trafikskolan.*

De tre första frågor som användes i enkäten efter utbildningsinsatsen gav data att jämföra med den första enkätens tre första frågor. Utöver de tre första frågorna ombads deltagarna att även skatta sin upplevelse av "ANDT på schemat" och om de tror att ett långsiktigt arbete skulle kunna höja kunskapsnivån hos unga.

**Tabell 2.**

Tabellen visar svarsfrekvensen för ”efterenkät 1” för elever. Till höger om respektive fråga följer de tillhörande svarsalternativen (1 till 5 = lågt till högt) och under alternativen redovisas fördelningen av svar på två vis: antal som valt det svaret samt hur många procent det är av det totala antalet svar. Det totala antalet svarande var 101.

Frågor och svarsfrekvens	Svarsalternativ				
<b>1. Hur upplever du din egen kunskap om ANDT på en skala från 1 till 5?</b>	1	2	3	4	5
<b>Svarsfrekvens, N (%)</b>	5 (5)	6 (6)	37 (38)	27 (28)	23 (24)
<b>2. Hur upplever du dina klasskamraters kunskap om ANDT?</b>	1	2	3	4	5
<b>2.Svarsfrekvens, N (%)</b>	3 (3)	13 (13)	36 (36)	38 (38)	9 (9)
<b>3. Hur upplever du dina lärares kunskaper?</b>	1	2	3	4	5
<b>3.Svarsfrekvens, N (%)</b>	2 (2)	7 (7)	17 (18)	26 (27)	46 (46)
<b>4. Skatta din upplevelse av ANDT på schemat där 1=dåligt och 5=bra.</b>	1	2	3	4	5
<b>4. Svarsfrekvens, N (%)</b>	6 (6)	11 (11)	23 (23)	28 (28)	33 (33)
<b>5. Hur troligt är det enligt dig att ett långsiktigt arbete med ANDT på Schemat skulle höja kunskapsnivån för unga?</b>	1 (Ej troligt)	2	3	4	5 (Mycket troligt)
<b>5. Svarsfrekvens, N (%)</b>	6 (6)	5 (5)	22 (22)	28 (28)	37 (37)

*Noter: Procent av total (%) Antal svar (N).*

Enkäterna som riktade sig till lärare var mycket lik de första enkäterna som riktade sig till elever. Ändamålet med frågornas formulering var den samma som med elevernas men för att ta hänsyn till lärarna unika perspektiv och position så var viss omformulering nödvändig.



**Tabell 3**

I denna tabell redogörs det för svarsfrekvensen av ”Föreenkät 1” för lärare. Till höger om respektive fråga följer de tillhörande svarsalternativen (1 till 5 = lågt till högt) och under alternativen redovisas fördelningen av svar på två vis, antal som valt det svaret och hur många procent det är av det totala antalet svar på respektive fråga. Det totala antalet svarande var 9.

Frågor och svarsfrekvens	Svarsalternativ				
<b>1. Hur upplever du din egen kunskap om ANDT på en skala från 1 till 5?</b>	1	2	3	4	5
<b>Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	2 (22)	4 (44)	3 (33)	–
<b>2. Hur upplever du dina kollegors (pedagoger) kunskap om ANDT?</b>	1	2	3	4	5
<b>2.Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	2 (22)	5 (56)	2 (22)	–
<b>3. Hur upplever du dina elevers kunskaper?</b>	1	2	3	4	5
<b>3.Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	6 (67)	2 (22)	1 (11)	–
<b>4. Var tror du elever i årskurs 9 lär sig mest om ANDT?</b>	Skolan	Internet	Föräldrar/ Vårdnads- havare	Kompisar	Media (Ex film)
<b>4. Svarsfrekvens, N (%)</b>	1 (5)	8 (40)	–	6 (30)	4 (20)
<b>Fortsättning fråga 4.</b>	Vet ej/ingen åsikt	Annan plats (blank ruta)			
<b>4.Svarsfrekvens, N (%)</b>	1 (5)	–			
<b>5. Hur många gånger minns du att ni har talat om ANDT i skolan med eleverna, antingen under lektionstid eller vid föreläsningstillfälle?</b>	1–3 ggr	3–5 ggr	5–10 ggr	Mer än så	Aldrig
<b>5. Svarsfrekvens, N (%)</b>	2 (22)	4 (44)	–	2 (22)	1 (11)
<b>6.Behöver kunskapsnivån inom ANDT-området höjas inom skolpersonalen (samtliga)?</b>	Ja	Nej	Vet inte	Ingen åsikt	
<b>6.Svarsfrekvens, N (%)</b>	6 (67)	–	3 (33)	–	

Noter: Procent av total (%) Antal svar (N).

Även lärarnas "efterenkät" skiljer sig något i formulering från elevernas motsvarighet. I denna enkät togs beslutet att expandera den fjärde frågan som ställts till eleverna i deras "efterenkät" – 'Skatta din upplevelse av ANDT på schemat där 1=dåligt och 5=bra'. Även detta gjordes för att ta hänsyn till lärarnas unika perspektiv och position.

#### Tabell 4

I denna tabell redogörs det för svarsfrekvensen av "efterenkät 1" för lärare. Till höger om respektive fråga följer de tillhörande svarsalternativen (1 till 5 = lågt till högt) och under alternativen redovisas fördelningen av svar på två vis: antal som valt det svaret och hur många procent det är av det totala antalet svar på respektive fråga. Det totala antalet svarande var 9.

Frågor och svarsfrekvens	Svarsalternativ				
	1	2	3	4	5
<b>1. Hur upplever du din egen kunskap om ANDT på en skala från 1 till 5?</b>					
<b>Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	1 (11)	3 (33)	5 (56)	–
<b>2. Hur upplever du dina kollegors (pedagoger) kunskap om ANDT?</b>					
<b>2.Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	–	4 (44)	5 (56)	–
<b>3. Hur upplever du dina elevers kunskaper?</b>					
<b>3.Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	4 (44)	3 (33)	2 (22)	–
<b>4. Skatta din upplevelse av ANDT på schemat där 1=dåligt och 5=bra.</b>					
<b>4. Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	1 (11)	–	5 (56)	3 (33)
<b>5. Skatta din upplevelse av upplägget för ANDT på Schemat.</b>					
<b>5. Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	–	1 (11)	4 (44)	4 (44)
<b>6. Skatta din upplevelse av mottagandet från eleverna på ANDT på Schemat.</b>					
<b>6. Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	1 (11)	1 (11)	5 (56)	2 (22)

<b>7. Hur troligt är det enligt dig att ett långsiktigt arbete med ANDT på Schemat skulle höja kunskapsnivån för unga samt skolpersonal?</b>	1. (Ej troligt)	2	3	4	5. (Mycket troligt)
<b>7.Svarsfrekvens, N (%)</b>	–	–	–	3 (33)	6 (67)

Noter: Procent av total (%). Antal svar (N).

Eleverna som deltog fick skatta sin egen, sina kamraters och sina lärares självupplevda kunskap om ANDT före och efter utbildningsinsatsen. Jämförelsen av dessa resultat redovisas nedan i tabell 5.

## Tabell 5

**Elevernas svar: Resultat från paired samples-t-test av totalt sex variabler.**

Variabler	p-värde	N
<b>1. FöDinKunskap – EfDinKunskap (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagaren, före och efter)</b>	.008	98
<b>2. FöKamKunskap – EfKamKunskap (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagarens kamrater, före och efter)</b>	.002*	100
<b>3. FöLärKunskap – EfLärKunskap (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagarens lärare, före och efter)</b>	.001*	99

Noter: \* T-testets resultat är signifikant på 0.05 nivån (2-tailed). Antal parade variabler (N).

De deltagande lärarna fick i sin enkät skatta den självupplevda kunskapen hos sig själva, sina kollegor och sina elever. Samma tillvägagångssätt som med elevernas enkätsvar, redogjorda för i tabell 5, applicerades. Lärarnas resultat visas i tabell 6 nedan.

## Tabell 6

Lärarnas svar: Resultat från paired samples-t-test av totalt sex variabler

Variabler	p-värde	N
<b>1. LFöDinKunskap – LEfDinKunskap</b> (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagaren, före och efter)	.081	9
<b>2. LFöKollegKunskap – LEfKollegKunskap</b> (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagarens kollegor, före och efter)	.013	9
<b>3. LFöElevKunskap – LEfElevKunskap</b> (Beståendes av: Upplevd kunskap hos deltagarens elever, före och efter)	.081	9

Noter: Antal parade variabler (N).

## Intervjuer

Analysen av intervjusvaren visar att lärarna framför allt upplever det som positivt att ha en metod att hålla sig till, att det är återkommande och att det är arbetsbesparande med ett bra upplägg.

*”...materialet har gjort att allting har blivit enklare inte höga trösklar att sätta sig in i materialet utn det har underlättat att det här ska jag ta upp i ANDT passet, det har varit arbetsbesparande.”*

*”Det är min bild med när vi gör ANDT så blir det något helt annat, vi diskutera värdegrund man kan använda det som religions fråga, hälsobefrämjande idrottsfråga man kan använda den på så många olika sätt och det är det som är så himla roligt de involverar jättemånga saker.”*

*”Jag har ju bara observerat lärarna på lektionstid tillsammans med eleverna jag tycker att det har verkat jättebra och att det fanns för alla ämnen och att man kan kroka i varandra ett lärarlag ja det tycker jag är väldigt positivt ut.”*

*”...det blev lättare att dra igång undervisningen eftersom det redan fanns ett färdigt material och därmed så har dom också fått mer undervisning. Vi har mer kunskap nu än tidigare även om vi inte är i mål än såsom vi önskar, innan var det ju ingenting så nu vet vi mycket mer.”*

*”...det man har gjort är på planerings basis, vi gjorde det samtidigt tillsam-*

*mans istället för att göra det för mig själv, det passar mig det är på gott och ont, nu gör vi det vi följde manualen i andt på schemat och ja det var jättebra upplägg, att det fanns färdigt att plocka av, ett färdigt material som det här istället för att uppfinna hjulet själva det är en framgångsfaktor i att det ska genomföras, däremot så behöver man faktiskt anpassa materialet.”*

De svårigheter som lyfts kan sammanfattas i huvudsakligen två områden: tidspress och till viss del materialfrågor och teknikaliteter i samband med genomförande.

*”Det skall vara ännu bättre om det ska vara återkommande varje år i varje årskurs det måste styras upp måste vara tuffare det är så mycket hets och mycket som ska hinnas med man hinner inte med allt och detta är typiskt en sådan grej som inte hinns med.”*

*”Att det är återkommande menar du varje år? Det kan man känna att det vore väldigt bra, men då måste man nog göra det är mindre portioner, doseringen måste vara mycket mycket mindre för att det är så mycket som man ska hinna med”*

*”Det jag tänker är material för att väcka intresse hos eleverna ju mer filmer visuellt det finns det kan jag sakna jag skulle vilja ett kort klipp om det här jag skulle vilja ha en jätte bank att välja mellan material klipp filmer och böcker som väcker diskussion eller kort kunskap, ja där fattas bra material.”*

Intervjuaren: ”Är det något du vill skicka med oss?”

*”Ja titta igenom materialet, länkar funkar inte och en del funka och en del material funkar inte alls att ha på lektion, youtube länkar som inte funkade så titta igenom allt material – när det händer att vi väljer att jobba med materialet så blir det en känsla av att: jahaa tog man bara en youtubelänk?”*

## Diskussion

Syftet med detta projekt var att undersöka om återkommande lektionsintegrerade utbildningsinsatser ger effekt på självupplevd kunskapsnivå inom ANDT-området, för elever och lärare på grundskolenivå. Analysen av insamlade data resulterade i två signifikanta resultat. Det första resultatet beskrev en självupplevd höjning av kunskapsnivå hos elevernas kamrater. Det andra resultatet pekade på en självupplevd kunskapshöjning hos deltagarnas lärare. Nämnvärt är att inget resultat tydde på en självupplevd kunskapshöjning hos deltagarna själva.

**De signifikanta resultaten visade att deltagarna upplever att deras kamrater och lärare höjt sin kunskapsnivå.** Det kan tolkas som att utbildningsinsatsen gett effekt och faktiskt höjt den upplevda kunskapsnivån hos två av de tre grupperna. Resultaten skulle även kunna tolkas som att eleverna först under och

efter utbildningsinsatsen insett hur mycket deras kamrater och lärare faktiskt redan kan om ämnet och att insatsen i sig inte haft någon större effekt än så.

Att deltagarna tycks uppleva att deras egen kunskapsnivå inte har förändrats är intressant och lämnar utrymme för spekulering och framför allt vidare studier. Kan det kanske bero på att de upplever sin egen kunskapsnivå som redan hög?

De intervjuer som gjordes med lärarna och sjuksköterskan var ett komplement till enkäterna. Lärarnas engagemang för att använda sig av metoden är en viktig komponent för att nå eleverna. Motivationen för lärarna är att de redan är experter inom sina ämnen och med hjälp av ANDT på schemat kan de utöka sina kunskapsområden till att även innefatta ANDT. De intervjuade talade med värme och känsla för eleverna och de vill medverka till att eleverna har alla redskap som krävs för ett fullgott liv den dagen de går ur skolan.

## Begränsningar och slutsatser

Slutsatser utifrån studiens resultat rekommenderas att tolkas med försiktighet eftersom flera metodbrister presenterade sig under arbetets gång. Det är även svårt att säga hur generaliserbara studiens resultat är eftersom det inte går att yrka på att studiens stickprov är representativt för populationen. Dessutom kunde flera av deltagarna inte delta under hela studiens gång och inte heller besvara både före- och efter-enkäterna, bland annat på grund av sjukdom. Nämnvärt är även att studien gjordes med en relativt liten samplestorlek.

Utöver den data som användes i t-tester så samlades det in ytterligare data både före och efter insatsen. Utan att ha gått på djupet i denna data så sticker några resultat ut. På fråga nummer 6 i tabell 1; Tycker du att personer i din egen ålder bör lära sig i skolan om ANDT och områden relaterade till ANDT?, så har en majoritet svarat ja (70 %). Med ödmjukhet för studiens omfattning kan detta tolkas som att det finns utrymme inom skolväsendet för vidare implementering av exempelvis ANDT på schemat eller liknande insatser.

**För övrigt kan det även utläsas att en majoritet av eleverna upplever att de haft få eller inga utbildningsinsatser alls.** Som redovisas i tabell 1 så minns 41 procent att de talat om ANDT vid mycket få tillfällen under sin skoltid och 33 procent minns inte att de någonsin berört ämnet. Tillsammans blir det 74 procent. En sammanlagd procent på 74 som upplever att de haft ANDT i skolan vid få tillfällen eller aldrig, tillsammans med en majoritet på 70 procent som anser att personer som går i nian bör lära sig i skolan om ANDT väljer vi att tolka som att det finns utrymme för vidare arbete kring, och ytterligare implementering av, ANDT på schemat i framför allt de deltagande skolorna men kanske även i resten av Sveriges grundskolor. **Vidare har även en majoritet av lärarna (67 %) rapporterat att de anser att kunskapen kring ANDT bör höjas bland skolpersonal.** Detta tillsammans med att 67 procent av lärarna tror att ett långsik-



tigt arbete med ANDT skulle höja kunskapsnivån hos elever och personal, ger oss ytterligare skäl att tro att det finns utrymme för bredare implementering av ANDT på schemat.

Intervjuer genomfördes med två lärare och en sjuksköterska i syfte att ge en djupare bild av deras upplevelser av metodmaterialet för ANDT på schemat. De intervjuade utgör därmed ett komplement till resultatet som framkom i enkäterna. Lärarnas och sjuksköterskans gemensamma upplevelser om vad som är bra med materialet och det som är mindre bra stämmer väl överens med de enkätsvar vi har från övriga lärares enkätsvar.

## Vidare forskning och förslag

Denna studie ger oss en glimt in i arbetet med ANDT på schemat och riktar således ett litet ljus på potentiella fortsatta studier. I en framtida studie skulle det, enligt oss, med fördel kunna användas en större och mer djupgående enkät både före och efter insats. Trots att vi har kunnat utläsa vissa indikationer i de enkätsvar som samlats in hade frågorna kunnat vara fler och mer specifika för att eventuellt kunna dra ännu skarpare slutsatser. Exempelvis så visar resultaten att en majoritet av deltagarna anser att personer i nian bör lära sig om ANDT men det visar inte om det finns någon specifik del av ANDT som de önskat fördjupning i. Specifika frågor på respektive ”bokstav” hade eventuellt gett intressanta resultat.

Vidare hade en studie med större omfattning varit att rekommendera för framtiden, det vill säga en längre implementeringsperiod av materialet med fler lektioner över en längre tid. För att ge möjlighet till ytterligare statistiska tester

hade det kunnat ges ännu mer stöd till lärarna innan och under insatsen, varit ett större spann på deltagande årskurser – årskurs sex till nio istället för bara nio – samt skett ytterligare kontroll på respektive deltagares före- och eftersvar. Om lärarna gjorde en ännu mer djupgående utvärdering av materialet hade det eventuellt kunnat ge fler givande insikter i upplevelsen av materialets eventuella styrkor, begränsningar och utvecklingsområden.

Trots att detta varit en relativt liten studie så kan vi ändå konstatera att metoden som använts har fungerat väl. Deltagarna upplever att insatsen har haft en positiv inverkan på kunskapsnivån och att det är något viktigt som har lärts ut. De två signifikanta resultaten ger oss skäl till att rekommendera fortsatt och mer vidsträckt implementering av ANDT på schemat i framtiden.

## Referenser

- ANDT. Andt på schemat. Hämtat 26/11 2020 från <https://andt.drugsmart.com>
- Petrosino A, Turpin-Petrosino C, Hollis-Peel ME, Lavenberg JG (2013). 'Scared Straight' and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. Cochrane Database of Systematic Reviews 2013, Issue 4. Art. No.: CD002796. DOI: 10.1002/14651858.CD002796.pub2.
- Prop. 2015/16:86. En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopings-, och tobakspolitiken. Hämtad från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2016/02/skr.20151686/>
- UNICEF Sverige (2009). Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Vetenskapsrådet. (2017). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Hämtat 26/11 2020 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>



## Generell diskussion och slutsatser

Syftet med FoU-cirkeln var att sprida och öka kunskapen om negativa effekter av cannabis och att bidra till utvecklingen av det lokala förebyggande arbetet mot cannabis. De sex gruppernas delrapporter visar exempel på insatser som kan bidra till ett sådant arbete även framöver.

**Tre grupper undersökte olika gruppers inställning till, och kunskap om, cannabis och önskemål om hur man vill få stöd och lära sig mer i ämnet.**

I Uddevalla visade undersökningen att större delen av unga där är negativt inställda till att legalisera cannabis och att det är acceptabelt att andra använder cannabis om de inte skadar sig själva eller någon annan. Deras resultat visade även att ungdomar i Uddevalla är ambivalent inställda till cannabis med känslor som osäkerhet blandade med nyfikenhet. I Skövde visade undersökningen att föräldrar föredrar att få information om cannabis genom skolan och att de vill få den presenterad i bild, text och videoklipp. Länsnykterhetsförbundets undersökning visade att ledare från föreningar inom Equmenia scout och två idrottsföreningar upplevde sig sakna kunskaper om cannabis. En förening hade drogpolicy i sin förening, resterande hade inte det. En ledare hade haft ett utbildningstillfälle kring alkohol och doger i föreningen. Studien belyste även att det finns behov av kunskapshöjande insatser och utbildningsmaterial för föreningsledare om droger för att de ska kunna stötta unga som de möter i sin vardag. Dessa tre rapporter visar sammantaget att det är viktigt att sprida korrekt information om ANDT och att göra den lättillgänglig för de som vill ha den.

**Tre grupper undersökte manualbaserade metoder, ANDT-coach, Drog-Smart respektive ANDT på schemat.** Projektet som genomfördes i Borås visade att ANDT-coach är en metod som bidrar till ökad kunskap om cannabis och att majoriteten av deltagarna i pilotutbildningen har intentioner att på olika sätt genomföra ANDT-förebyggande insatser. Det återstår att se om Borås version av metoden ger fortsatt kunskap och stöd till utbildade ANDT-coacher och om metoden bidrar till att det ANDT-förebyggande arbetet i Borås inkluderas i or-

dinarie verksamhet. Projektet som genomfördes i Vänersborg visade att de flesta tycker att det var givande och roligt med DrogSmart och att det är en bra metod för att förebygga användning av cannabis hos unga. Trollhättans undersökning visade att ANDT på schemat fungerade väl. Deltagarna upplevde att insatsen ökade deras kunskapsnivå och att det är något viktigt som har lärts ut. Resultaten visar att fler borde implementera ANDT på schemat. Dessa tre undersökningar visar att en manualbaserad metod kan vara ett bra redskap i spridningen av ANDT-kunskap.

## Slutsatser

Deltagarna i FoU-cirkeln läste den vetenskapliga rapporten Hälsa- och sociala effekter av icke-medicinsk användning av cannabis. Den har därför kommit till konkret nytta och har skapat motivation för deltagarna att arbeta vidare med utveckling av frågor kring förebyggande av cannabisanvändning hos unga. Utifrån tidigare erfarenheter och den här nya kunskapen identifierade deltagarna det de sedan undersökte vidare i sina kommuner.

De sex rapporter som beskriver de undersökningar som deltagarna i FoU-cirkeln genomförde under 2020–2021 visade att arbetet som vi har gjort under året har höjt och kan komma att fortsätta höja kunskapsnivån om cannabis och dess effekter. Det har även bidragit till utvecklingen av det lokala förebyggande arbetet mot cannabisanvändning. Vår förhoppning är att det på sikt ska leda till att färre ungdomar ska använda cannabis och att fler förstår riskerna med att använda den drogen.





Länsstyrelsen  
Västra Götaland



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET



GÖTEBORGS  
REGIONEN